

הרב בצלאל דבליצקי

בני ברק

צדיק יסוד עולם

פעליו וכשרון מעשיו, צדקתו ומשפטיו עם ישראל
של רבינו הגאון החסיד רבי שריה דבליצקי זצ"ל
[כולל הרבה אנרות ורשימות מכת"י]

צריך כל אדם שיראה עצמו כל השנה כולה
כאילו חציו זכאי וחציו חייב,
וכן כל העולם חציו זכאי וחציו חייב...
עשה מצוה אחת
הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות
וגרם לו ולהם תשועה והצלה
שנאמר וצדיק יסוד עולם
זה שצדק הכריע את כל העולם לזכות והצילו.
(רמב"ם הלכות תשובה פרק ג ה"ד)

פתקא אחת נמצאה בין כתבי רבינו, ועליה העתיק לעצמו דברי הגרא"א דסלר: "עד
כמה אני אחראי. חייב אני להיות צדיק כמאמר רז"ל משביעין אותו תהי צדיק (נדה ל
ע"ב) חייב אני לקיים את העולם כולו כמש"כ (משלי י' כה) וצדיק יסוד עולם. חייב
אני לומר בשבילי נברא העולם כמאמר רז"ל כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא
העולם (סנהדרין לו ע"א). הפירוש האמיתי הוא כי אני חייב לומר כך, כיון שהאמת
היא כך. חייב אני באחריות על כל המקרים וכל המאורעות שבכל העולם כולו כי נברא
הכל עבורי לתקנו. ואף אם כולם יעשו חובתם מוטל עלי לתקן את כל העולם ומכל
שכן כשאין אחרים עושים האחריות היא עלי על מניעת העשייה אפילו אם אחרים יתקנו
כל שכן כשנשאר בחורבן".¹

הקורא דברים אלו אותם רשם רבינו לעצמו ושם אותם לנגדו, אם לא עמד על
שלימות דמותו של רבינו, אפשר שישתומם, איש אשר כמוהו, צבי לצדיק, מתבודד
בעיונו, בסתר המדרגה, רז לו, סוד לו, לו לבדו ואין לזרים איתו, והנה הוא מקבל עליו
חובת השמירה על העולם כולו.

1 מכתב מאליהו ח"א עמ' 293. רעי' פרי הארץ פרי' ויצא: והנה האדם שאמר שבשבילו נברא העולם
וכן הוא מתנהג לפי דרך הנהגתו לפני ה' ומעין המאורע בעולם, מבין החסרונן שבעצמו ורואה לשוב

מכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות

אכן יסוד גדול בעבודתו האמיצה של רבינו, הרי זו אחריותו והשתתפותו עם הכלל כולו. בכל יום ויום, עם קומו משנתו בעוד ליל, בהתייצבו הכן לעבודת השי"ת, הכניס עצמו בעול זה. וכך הוא פותח את חיבורו הקדוש 'תנאים טובים' הכולל סדר תנאים ומודעות שתיקן לאומרם בכל יום ויום: "הריני מכין מעתה על כל פרט ופרט ממעשי ודיבורי ומחשבותי לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בשם כל ישראל ולעשות נחת רוח לבורא ית"ש ולפולחנא דשמא קדישא ולאקמא שכינתא מעפרא ולהכריע את עצמי ואת כל העולם כולו לכף זכות".

וגם כלילה לא ישכב ליבו, והוא יום יום ידרוש לציון ועל מקדש ה' החרב יקונן, באמירת תיקון חצות, ואת יומו העמוס בעבודה היה חותם בכמה תפילות שתיקן לעצמו, בהם מבקש את תיקון העולם כולו, מבקשה להתגלות מלכות שמים: יה"ר מלפניך שתגלה כבוד מלכותך עלינו ותמלוך על כל העולם כולו בכבודך וכו'; בקשה לבנין בית המקדש: "...שתבנה בית מקדשך במהרה ונעשה לפניך כמצוות רצונך"; בקשה על הגאולה: "...שתגלה משיח צדקך לגאלנו בקרוב". ועד תפילה לשלום העולם: "יה"ר מלפניך או"א, שתבטל מלחמות ושפיכות דמים מן העולם ותמשיך שלום גדול ונפלא בעולם, לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה".

וכאשר נתחדשה על בני הישיבות מזימת הגיוס בשמותיה השונים עמד ותיקן לעצמו תפילה לאומרה בכל לילה:

רבש"ע הנה באנו לפניך בני עמך בני ברייתך לומדי תורתך לשמה. אתה אמרת ע"י תנאין קדושי עליון ובפרט ע"י רשב"י שבסוף הגלות ישלטו הערב רב על עמך ישראל ועתה בעוונותיו הרבים התקיים בנו דבר זה, והם מבקשים ביחד עם הסט"א לעקור תורתך הקדושה מישראל ולקחת בחורי ישראל עמלי תורתך הקדושה לגיוס לצבאם ועי"ז לעוקרם מלימוד תורתך הקדושה, ואתה אמרת שלא ימוש דברי מפין ומפי זרעך וזרע זרעך מעתה ועד עולם. לכן אתה הא'ל ברחמיך הרבים הפר עצתם ותבטל מחשבותם, תעקרם תשברם ותכניעם. יהיו כמוץ לפני רוח ומלאך ה' דוחה, יהי דרכם חושך וחלקלקות ומלאך ה' רודפם. ואתה ברחמיך הרבים שלח לנו משיח צדקך לגאלינו גאולת עולם ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים. אמן סלה ועד.

ובכל פרטי עבודתו השלימה, נמצא יסוד זה. מובן שבימי בין המצרים, שכל עניינם ירידת קרנם של ישראל, היה מכוון את עבודתו כאתערותא דלתתא שעל ידה נוסף אומץ וכח לקרב בנין בית מקדשינו², וכך רשימה שכתב לעצמו לימי בין המצרים, הרי היא

עד ה' להחזיר היחוד פ"פ הוא הנקרא צדיק יסוד עולם שהוא המקשר כל העולמות ומתנהגים על ידו ונקרא בריח התיכון המבטיח מקצה אל קצה.

2 עוד חז"ל לתאר בשרד עבודתו הכבירה של רבינו בימים אלה. מלימוד וליבון כל פרטי הדינים, הלכות המסורות מדחז"ל, ומנהגי כל עדות ישראל ועד סדר יומו שלו בלימודו ובתפילתו, אומץ

פותחת בציטוט מספרי יראים, כי "בבין המצרים צריך להתגבר כארי לתורה ולתפלה כי כשהאדם מעורר עצמו בעת הזאת הוא פועל התקרבות הגאולה יותר מכל השנה". והוא מוסיף והולך שאחר שבפשעו שולחה אמנו, עלינו החובה לתקן המעוות בג' דרכים עיקריות, והם שקידת התורה כנגד ביטול תורה אשר בגינה אבדה הארץ; שמירת הלשון ומניעת שנאת חנם, אשר הן הנה היו לבני ישראל לפוקה ומכשול, ורדיפת חסד וכדברי ריב"ז, 'כפרה אחת יש לנו שהיא כביהמ"ק ואיזה היא זו גמ"ח שנאמר כי חסד חפצתי ולא זבח', ואחרי כל אלה, חותם דבריו הקדושים: 'ועל ידי התעוררותנו מלמטה בבנין בית מקדשינו ותפארתינו יתעוררו הרחמים מלמעלה ויבנה המקדש ועיר ציון תמלא'.

ובכל דרשותיו לימים הנוראים, היה משנן דברי הרמב"ם הנזכרים מעלה, עם דברי הרי"ף: 'לפיכך צריך אדם שיראה עצמו כאילו כל העולם כולו תלוי בו', כשפשוט בעינו שהשפעת מעשיו של היחיד על הכלל, היא עצמה סיבה מכרעת לתיקון המעשים והבאתם לשלמות.

וז"ל בחיבורו הקדוש אני לדודי: "הנה באמת מצינו ראינו שתי כתות ליום הדין בקרב ישראל, דיש כאלו וכמדומה שהם רובא דרובא - שכל חרדתם ועבודתם, תשובתם וזריזותם בתורה ועבודה בימים הקדושים אלו, הכל רק בבחינת הפרט, להועיל לעצמם, שהם בעצמם לא יענשו בענשים חמורים, והם בעצמם יצאו זכאים בדין הבעל"ט, ויכתבו לחיים טובים ולשלום ושישיגו מעלות רוחניות כבירות. והם באמת חוזרים בתשובה שלימה, אבל הכל רק לבחינת עצמם, ולכל היותר מחשבתם גם על משפחתם והוריהם, אבל לא יותר מזה. כי כל מצב האומה בכללותה, מצבה הרוחני והגשמי אינו נוגע להם כלל כ"ש וכ"ש מצב העולם כולו בכללותו אין להם שיח ושיג עם כל בעיות אלו, דבר זה מתבטא אצלם ג"כ במשך כל השנה, לא מצוי בהם שיתעוררו מעצמם להתפלל על כלל ישראל ועל צרות הכלל והפרט ברוחניות וגשמיות, כל זמן שאין הדבר נוגע בהם ח"ו באופן ישיר או במשפחתם או באיזה חבר טוב או נדיב השולח מעות ומבקש להתפלל עבורו. כת זו היא באמת בבחינת צדיקים גמורים אך הם מבחינת ושורש הצדיקים שכל מגמתם רק לעצמם ולא לאחרים ואין זה מגמת ורצון הית"ש. הכת השניה היא ג"כ בבחי' צדיקים אך כל מגמתם הוא רק עבור הכלל ולבם פתוח כפתחו של אולם לדאוג בימי הדין והמשפט האלה רק למען כללות האומה שתגיע הגאולה הנכספת ויתקיימו כל היעודים שהבטיח הקב"ה אחת מהן לא תעדר וזה כל מגמתם בימים אלו

חסידותו ותוספת פרישות שקיבל עליו בימים אלה. והיה לפני כשנתיים ימים, ובעונות, תכפו עליו חולאים ויסורים, והוא שוהה בבית החולים. פניו מפיקים צער ונפשו עגומה והוא נאנח בשכרון מתנים: הכאן ?? במקום זה, אשהה בתשעה באב...!! והתעוררו השומעים ונתנו על ליבם את שהיה יסוד בכל עבודתו התמה והשלימה: לגבי עבד ה', אין בין תשעה באב למועדים אחרים. ביום טובה היה בטוב וביום רעה ראה גם את זה, ובכל יום ויום תן לו מברכותיו שלו. ואם פשוט לכ"א, שעבודת מועדים וימים טובים מופרעת בשהות במקום כיו"ב, הוא הדין והוא הטעם לזה המבקש לעבוד את קונו לעשות משפטו דבר יום ביומו.

אך בינתיים שוכחים בחי הפרט של עצמם וגם זו אינה הדרך הנכונה". והוסיף עוד להאריך שם, איזה דרך ישרה שיבור לו האדם לתקן עצמו עם הכלל כולו.

וכמה נפלא הוא הדבר, שרבינו שדרכו בעבודת השי"ת היה בהצנע ופיו משומר בכל מיני שמירות וכמו פירש מסך בינו לבין כל העולם כולו, אעפ"כ אזניו היו כרויות וליבו ער לכל מאורעות הכלל והוא צר בצרתם ומצפה ומייחל לישועתם של ישראל, הקרובים ואף הרחוקים.

ועוד יש לשים על לב וליקח לקח, שאע"פ שהוא הקדוש היה מכוין את כל מעשיו לאוקמי שכינתא מעפרא, וראשו מגיע השמימה לתקן עולם במלכות שדי, ועושה כוונות למלאכת שמים, עכ"ז כמה נגע לליבו כל אסון שפקד כל יהודי ויהודי ל"ע, וכמה כאב את צערם הגשמי דלותם ועליבותם של כל או"א מישראל.

יחיד וחבר

והיטיב אשר קרא עליו הג"ר מרדכי אויערבאך שליט"א בדברי מספד בתשלום י"ב חודש: מצינו שחכמים נקראים 'יחידים' ('יחידים' מתענים) ו'חברים', הוי יחיד מכאן וחבר מכאן. והנה עה"פ (בראשית יד יג) ויבא הפליט ויגד לאברהם העברי וגו' וישמע אברהם כי נשבה אחיו וירק את חניכיו ילידי ביתו שמנה עשר ושלוש מאות וירדף עד דן, דרש ר' יהודה (ב"ר שם): אברהם העברי, כל העולם כולו מעבד אחד והוא מעבר אחד. ואברהם הרי נזכר בתורה"ק לרוב, ולא כינה אותו הכתוב 'העברי' אלא בפרשה זו, ללמדך שלא יאמר אדם, אברהם היושב מעברו האחר של העולם, עזב העולם לנפשו והרי הוא מתבודד בהגיונותיו ומושכלותיו, ודבר אין לו עם צערם וצוקתיו של שכניו, וזהו שאמר הכתוב, עם שהיה עברי, וכל העולם כולו מעבר השני, עכ"ז הרי הולך הוא ללחום את מלחמת אחיו אף שנתרחק בדעותיו להצילו מיד צר.

כזה היה רבינו, הוא יושב בביתו, מעבר הנהר, עיניו משוטטות ואזניו כרויות להשתתף בעול היחיד והציבור.

והנה סגולה זו שהיתה בו, גלויה וידועה היתה לכל העומדים סביבו בעת עמדו בתפילה. מי כמוהו, שפך ליבו בעת בקשת גילוי מלכות שמים, ותיזל כל עין דימוע, בימים הנוראים בעת אמירת 'ממקומך מלכינו תופיע ותמלוך עלינו....' או באמירת סדר העבודה ביוה"כ, שהיה מתמוגג בדמעות של כוסף וגעגועים להשבת המקדש על מכונו וגילוי שכינה, אכן כנחל תזלגנה עיניו דמעה בעגמת נפש ומרירות לב, בתפילת רס"ג הנאמרת בסיום סליחות של ער"ה: "והנה כל גוים יושבים שלוים ושקטים ואביוני עמך דחופים סחופים מדלדלים. ובדלולם הם מבקשים פניך, ומפילים תחנתם מול ארון ברייתך: ה' אלקי צבקות עד מתי לא תרחם את ירושלם ואת ערי יהודה אשר זעמת זה כמה שנים. וראה את עמך מורה מאד ואפס עצור ועזוב ואין עוזר לישראל, פנינו לימין ואין עוזר, לשמאל ואין תומך. ואנחנו אין לנו על מי להשען כי אם עליך אבינו שבשמים.

הנה העת והעונה יאתה לך להושיע ובה יודע עוז רחמיך אשר מעולם". וכל העומד לידו, אם אבן הוא נימוח מגודל הבכיה.

וכך תפילת 'עזרת אבותינו' וחתירתה 'צור ישראל', החותמת את ברכות קריאת שמע, שבהרבה מקומות נאמרת בחטיפה (כשהיא נקטעת בסופה: "בא"י גאל"), לגבי דידו הרי היא אחד מרגעים היותר נשגבים שבתפילתו, כשהוא מושכה בנעימה קדושה, בריצוי בפיוס ותחנון, והרי זה משום שבתוך עמו הוא יושב, צר בצרתם ומצפה לישועתם, וע"כ מה נשגבה תפילה זו המבקשת על גאולתם ועזרתם של ישראל³.

בכל צרותם לו צר

סבלם של הכלל וצרת היחידים, הקרובים והרחוקים היו על ליבו תדיר. משתכפו צרות רבות ורעות ונפלו עם רב מישראל בחרב הישמעאלים ימשי"ו, התחיל לזעוק ולהריע בשופר אחר התפילה, שהיא קיום מצוה מדאורייתא של תקיעת שופר בעת צרה⁴.

ועתה הוא עומד ביום ראש השנה שחל בשבת, בשנת תשס"ג, והוא מטכס עצות לזכות לרחמים העצומים במקום אלה הנשפעים מן השופר, עד שהוא מרגיש בעצמו שבעבודתו עבר כביכול הקב"ה לכסא רחמים. והנה הוא ניצב לפני כסא כבודו כביכול, ומה לו לדבר עם המלך, לא על עצמו בלבד, ולא על קהלו, כי אם על ישראל כולם, ואלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאמרו, ואלו דבריו הקדושים שנאמרו מתוך בכי וזעקה:

"...וכשאנחנו משתדלים בכל עוז ותעצומות לקיים תחליפי השופר, ועי"ז עובר השי"ת מכסא דין לכסא רחמים דוגמת פעולת השופר, ואנחנו עוברים לפניו ית"ש כבני מרון

3 וכך כתב רבינו ברשימה אחת בימי חורפו: "הגה"צ רא"ש פפרמן זצ"ל שהיה כל ימיו מדקדק נפלא כותיקין, כשהיה מגיע לצור ישראל היה אומר - אעפ"י שלא היה חזן אז - ה"צור ישראל" בכזה רגש ונעימת קדש, עד שהייתי שואב מזה יראת שמיים לכל היום כולו. וגם היום אחר עבור הרבה שנים נשמע לי קולו זה כבואו אל הקדש (כי ברכת אבות הוא היכל קה"ק כידוע בדבר הרב ז"ל) ומוסיף בי ירא"ש". ועל תפילת עזרת ואמירתה בנעימה היה רגיל להביא דברי ה'נברשת' (מן הספרים הקרובים לליבו) עמ' מט: ולא ימהר באמירת עזרת וכו' ובפרט יזהר כן מן תהילות עד גאל ישראל כי אם ימהר שם הש"ץ מצנן הוא כל לבות המוכנים עתה לעמוד בתפלה אלא פה דוקא צריך להאריך כי בברכה זו עיקר גדול לעורר ליבות כל המתפללים ע"כ.

4 וכדרכו בכל פעולה שעשה, שהיה מבררה ומלבנה, וירד לברר סוגיא זו של תקיעה בעת צרה בחיבורו יעננו בקול פ"ה: אי המצוה בזה"ז בחצוצרות או בשופר; למה לא נהגו בחו"ל בקיום מצוה זאת; האם באר"י נהגו כן בכל הדורות; בגדר קיום מצוה זאת האם די בתרועה או בעינן לעשות תשר"ת ואם צריך פשוטה לפניה ואחריה או לא; אם המצוה הזאת היא דוקא עם תפילה ביחד או גם בלי תפילה; פרטי המצוה על מי החיוב ועוד פרטים בזה. וחתם הדברים: ואחר שהביא מקור הדין, דברי הפוסקים, עדויות על המנהג בפועל סיים: וה' ית"ש ירחם עלינו שרק נקיים מצוה זאת של תקיעות בעת צרה ע"י לימוד וחקור הדינים ונשלמה פרים שפתינו וירחם עלינו ויגאלנו שלימה מיד כל הקמים עלינו ויפר עצתם ויקלקל מחשבותם יהיו כמוץ לפני רוח ומלאך ה' דוחה אס"ו.

אנו עוצרים לרגע כשאנו מגיעים לפני כסא כבודו ית"ש ונוטלים רשות לומר דבר בקשה לפניו ית"ש, והרשות בודאי נתונה לנו, ואנו אומרים: דהנה מצינו בחז"ל במדרשים שכל הדמים שנשפכו מעם ישראל על ידי כל הרוצחים למיניהם כל הדמים, לא נעדר טיפה אחת, כולם הם על מלבוש הפורפירא של הכביכול, מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה. וכשאנו מסתכלין ומחשבין כל הדמים שנשפכו מעם ישראל בשנה שעברה ובשנה שלפניה בארה"ק, ולא תקום פעמיים צרה, אנו בטוחים במאה אחוז שאין כבר שום מקום פנוי על מלבוש הפורפירא מדמי קדושים וטהורים אף מילימטר אחד. ואם כן אנחנו מבקשים ממך אבינו שבשמים, לעת נוראה כזאת, אל תכין לך כביכול מלבוש חדש שיהיה מקום ח"ו לדמים חדשים, ותאמר די לצרותינו והמלבוש הקיים המלא דם קדושים וטהורים יהיה היום בשעה זאת לזכרון לנקום נקמת דם עבדיך השפוף וכמאמר הפסוק וניקיתי דמם לא נקיתי...". וכך בכל שנה ושנה בקריאת התורה של ר"ה, בהגיע בעל הקורא אל הפסוקים, 'וגם את בן האמה לגוי אשימנו, וכן: קומי שאי את הנער וכו' כי לגוי גדול אשימנו, היה נשמע קול בכיו, על הבטחה זו שעלתה לבני ישראל בדמים מרובים, מידם של בני בניו של ישמעאל (ועי' אבן ליעקב להגרא"י ולדינברג זצ"ל עמ' 7 משם אביו הרב ר' יעקב גדליהו שהעיד כן על מרן הגאון ר' חיים ברלין שהיה בעל קורא נפלא והיה מתמוגג בבכיה בפסוקים אלו).

בכל בוקר כשהיה מעיין בעיתון⁵, תיכף ומיד היה עיניו הקדושות משוטטות אחר המודעות המבקשות רחמים על חולים ומיד היה אומר: קל נא רפא נא ל: ... ומזכיר את שמות כולם. לא אחת ולא שתיים, כשהיה רואה ידיעה על אסון ל"ע שפקד אנשים שאין לו כל היכרות עמם, היה ממרר בבכי כפשוטו. כאשר נחטפו שלשה נערים בגוש עציון, ולא נודע גורלם, ערך רבינו סליחות בבית מדרשו ואח"כ בביתו, למרות שהיה אז חלוש ומיוסר. בשנת תשס"ו כאשר השלטונות עקרו את תושבי חבל עזה מביתם, ואת המתים מקברם, היה מוכה צער מצערם של החיים והמתים גם יחד⁶. בסידורו החזיק רשימה של ראשי מדינות ערב אלו המכריזים על כוונתם להשמיד את יושבי ארץ ישראל והתפלל בכל יום למפלתם ולתבוסתם.

על פתקא אחת משנת תש"ל כתב רבינו⁷: "אלול דשנת תש"ל. הנה מגמתי היתה לפני אלול תש"ל שבכל יום ויום מימים קדושים אלו אכתוב מה שעלה ברעיוני בבחינת עבודת היום ההוא. אך הנה באה ונהיתה צרה גדולה בהתחלת ימי אלול שנחטפו כמה

5 כן היה מנהגו לסקור כותרות העיתון, ואמר שזה בכלל מה שאמרו על ת"ח שצריך שתהיה דעתו מעורבת עם הבריות. ועי' להלן הערה 41.

6 בספרו זכרון בצלאל ב"ב תשל"ז, עמ' קמד האריך בדין שלטון ישראל אם פוטר מקריעה על ערי יהודה בחורבן, ואם שלטון של ישראל מומרים חשיב שלטון ישראל, ובין הדברים כתב: "...ואמנם אפשר דלענין זה נקראו שפיר ישראל כיון דכל עיקר הטעם שנקטינן דשלטון נכרים מיקרי בחורבנה משום דהם יכולים להמציא עלילות חדשים לבקרים לגרש הישוב משא"כ באלו כמובן דלא שייך טעם זה לגביהם". בגליון הספר כתב רבינו לעצמו בכתב ידו: זה היה בשעה שנכתב משא"כ כעת בשנת תשס"ו. והפושע קיבל ענשו, לא חי ולא מת.

7 נדפס אח"כ בספרו אני לדודי עמ' צו.

אורונים ע"י הרוצחים הפראים הערבים ובתוכם הרבה מאחב"י אנשים נשים ויונקי שדיים וכמה ת"ח גדולים ואנשי מעשה ונשים צדקניות והובלו כולם למדבר בעבר הירדן ושם השאירו אותם באורונים בחום הלוהט ולולי ה' שהיה להם כבר היו נהרגים שם וגם כעת עדיין נשארו שם כמה עשרות מאחב"י אצלם בשבי נתונים לאיומי רצח רח"ל והקב"ה ירחם עליהם ויפדם כהיום הזה. והמאורע הזה בלבד הכל והתחלתי בתפלות ודברי הצומות וזעקתם וקברי צדיקים ומירון וכו' ואי אפשר היה לחשוב מענייני אלול אף דגם מקרה מעציב זה הוא מוסר גדול לימי הדין והמשפט אך הרי צריכים להתכונן ולכן התחלתי היום י"ג אלול לכתוב שוב ואכתוב מקודם כמה דברים קטנים..."

וכמה המר לו מר כאשר הרגיש באחרים שאינם צרים בצרתם של ישראל. וכך מצאנו במגילת סתריו מה שרשם בקשר לחטופי המטוס שהגיע לאנטבה בשנת תשל"ו והתנהגותו בימים ההם. את הסיבה לרישום הדברים הוא מנמק: "למען ישאר לזכרון חסדי ה' ית"ש ונפלאותיו ושתפילות ישראל נשמעות ומועילות". והנה איזה שורות מתוכה: "...ההתעוררות בארץ בקרב חוגי היראים לא זכור לי שהיתה מעל ומעבר, אמנם אני דאגתי מאד בחששי לתוצאות ח"ו. באחד הערבים נעשתה תפילה גדולה שלא ביוזמתי בבית הכנסת אהבת חסד, בית הכנסת היה מלא, רובם ככולם אברכים ובני תורה, אמרו פרקי תהלים וסליחות וי"ג מדות (אני רמזתי לעומדים סביבי שלא יאמרו י"ג מדות כי היה זה לפני חצות) והמעמד היה בהתעוררות גדולה ונסתיים לאחר חצות הלילה (ואז אמרתי לעצמי שם תיקון חצות). אני לא הסתפקתי בזה וכמדומה לי שניסיתי לארגן נסיעה למירון להתפלל שם לעשות הקפות (דומיא למה שעשינו בחוה"מ סוכות דשנת תשל"ד עם הרה"ג הצדיק ר' יוסף טולדינו זצ"ל שפרצה אז מלחמת יוה"כ ועשינו שם הקפות וכו' וב"ה שאז תפילה עשתה לפחות מחצה), אך לא עלה בידי משום מה ולכן החלטתי שאני נוסע בעצמי, ובמקום שאין איש וכו'".⁸ בבואי למירון לא מצאתי שם איש. עשיתי הקפות והתפללתי מה שהתפללתי וחזרתי הביתה בתקוה שה' ימלא כל משאלתינו לטובה ובהסתמך על דברי המגיד שהודיע למרן הב"י שבכל צרה שיעשו הקפות שם ויוושעו לעין כל..."

בשנת תשכ"ד נודע לרבינו מן העיתונות על מצבם הנורא של שארית פליטת יהודי סוריה. הוא יושב באר"י ולבו נתון על גורלם של אחיו יושבי דמשק והוא מטכס עצות להצללתם. וכך הוא כותב לידידו ר' מאיר אמסל ז"ל עורך כתב העת התורני המאור, תחת הכותרת: אל נא נעמוד על דם אחינו שבסוריה: "הנני כותב אליו כהיום הזה בדבר הנוגע לכלל ישראל ולפקוח נפש דרבים, והיות שאינני בקיא בטיב פוליטיקה, ואיני יודע למי לפנות בדברי אלו אל ראשי וגדולי היהדות החרדית בארה"ב ובאירופה, לכן עלה בדעתי לפנות למעכ"ת, וכבודו כבר יראה ויודע מי המה האנשים המתאימים שאליהם יוכל לפנות בדברים דלקמן, לדעתי זוהי מצוה גדולה ולא שמעתי כלל לע"ע שיהיו

8 בתוך הדברים הוסיף וכתב: "...כהיום אינני מבין למה בחרתי במירון במקום כותל המערבי שבשנת תשל"ו כבר היתה גישה לשם ואם משום דברי מרן הגר"א זצ"ל שכהיום שכינה שורה על קברי צדיקים הרי חז"ל העידו שכינה לא זה מכותל המערבי".

מתעסקים בה ועלה הדבר בדעתי בימים אלו מדי ראותי בעתון כאן תמונה עגומה מאד של רציחת אברך יהודי בדמשק, שהנני מצרפה בזה לכבודו, ואני חושב שאם מתכוונים לשם שמים אולי אפשר יהי' להצליח. והנידון הוא, מצב הנורא של היהודים אהב"י השוכנים בסוריא, ומהם בודאי יראים ושלמים ות"ח... הדבר נשמע ונודע כי בסוריא המצב הוא הכי גרוע... וכבר נודע הדבר מה שעוללו לשבויים שישבו אצלם ימים או עשור, ממש תסמורה שערות ראש מהעניוים והצרות שעשו להם... ומה שצריך לעשות הוא להפעיל מלא ההשפעה שאפשר על הממשלות של ארה"ב ואנגליא וצרפת, שהם ישתדלו להשפיע על ממשלת סורי' שתפסיק לענות את היהודים דשם ולהניח להם לחיות בשלום ושלוה כמאז... הכלל מכל הנ"ל, נחוץ מאד מאד שכת"ר יביא לתשומת לב גדולי ישראל נושאי בעול שכת"ר בקיא ויודע בהם... שיפנו לממשלת ארה"ב ונשיאה ולממשלות אנגלי' וצרפת, שישתדלו תומ"י להשפיע על הרשעים הערבים ההם שיעזבו ליהודים לחיות כנפשם בגשמיות ורוחניות...".

ושפט בצדק וחוכיה במישור

תיאור וסיפור פעולותיו של רבינו לטובת הכלל, ראוי ונכון שיפתח בעבודתו הקדושה בחיבוריו הרבים והמגוונים ואף על כיו"ב קראו 'צדיק יסוד עולם' וכמ"ש בגיטין (סא א) על רב כהנא שפגע באיש שמעשיו הוכיחו שידוע לכלל צעדי בדין, א"ל: מאתריה דר' יאשיה אתה, - ופירש"י: לפיכך אתה בקי בדין לפי שהוא דורש לרבים ומודיען - קרי עליה: וצדיק יסוד עולם. וכבר ידוע שמגמתו בחיבוריו היתה לזכות את הרבים⁹, לברר הלכה כשלמה לדעת מה יעשה ישראל, לברר מקצועות עמומים, להעלות דינים מעקבו של אדם עד שמים לרום, לתת שלחן ערוך למבקש לדקדק במעשיו ולהשלימם. ובעבודה זו נתן דעתו וליבו לכל אדם שהוא, מחסידי עליון המכוונים כוונות הרש"ש בתפילתם, יחידים המתענים תענית גשמים, ועד עם שבשדות ובעלי מלאכה האנוסים לקיים מצוות היום באופן של דיעבד. מתוך אותה מגמה עצמה, טרח לכוון את זמני הנץ ופרסמם לרבים, הדפיס והפיץ כמה סדרי תפילה, כתיקון חצות ותיקון ליל שבועות ועוד, ואף פרסם כרוזים על חובת שמיה"ל ועל חשיבות התפילה בנץ ועל מעלת ימי השובבי"ם, ועוד. וכבר הארכנו על כזה במקו"א¹⁰.

ואמנם מפרי חסידותו ומדותיו הטובות, שבכל מקום שמצא דבר הטעון תיקון לא הסתפק להציל את עצמו, אלא שקד על תקנת הרבים, ואף במקום שלא היה הדבר בידו,

9 וז"ל רבינו בספרו אני לדודי עמ' יז: "ומי שבכוחו לכתוב ספרים באחד או בכמה ממקצועות התורה אל ירפה מזה ויגביר כל מאמציו לכתובה מסודרת נחוצה ועניינית ומועילה במקצוע שבחר בו. הלא זוהי דוגמא מוחשית ליריעת הנצח הנרקמת ע"י האדם, ואם בשאר פעולות רוחניות הדבר תלוי באמונה, הלא בפעולה גשמית זו ניכרת האריגה, ומה רב ההפסד בהשבתת הריקמה. אל נשית לב להפרעות הסובבות אותנו מכל צד, נתגבר עליהן כארי וכלביא, ננצל הזמן אפילו זמן קטן בין הפרעה להפרעה, רוב גדולי עולם נהגו כך".

10 אור לישורים, ישורון כרך מ תשע"ט עם אחי הגר"מ שליט"א.

לא יעף ולא יגע לעורר את מי שיש בכוחו לתקן. והנה בכל חייו הילך רבינו בצדי דרכים ולא ביקש שררה לעצמו, אך כל שנגע הדבר לדקדוק הדין ולשלימות המצוה, לא פטר עצמו בתואנה של אין הדבר נתון אלא לראשי אלפי ישראל, אלא לי עצה לי גבורה, ואין הדבר תלוי אלא בי.

וכמה הנהגות ממילי דחסידותא מפורש נשמע מפיו שמתאמץ להחזיק בהם אחר שלפי השערות הרי הוא האחרון שעדיין מקיימם, ואין המשך ניהוגם תלוי אלא בו. (עי' דרך משל לנפש תדרשנו עמ' צה, מה שדרש בתענית ליום הכניסה שלפני חנוכה).

לצד חיבוריו לא נמנע מלהוכיח בפיו במקום שראה צורך בכך, וכמה הקפיד שיהיו הדברים נשמעים, ולא יתערב בהם איזה אונאת דברים שאינה נצרכת או כעס הלב, על מקצוע זה שהיה רבינו יחיד ומיוחד בו ראוי להקדיש דברים לעצמם¹¹. והנה על קצה המטה ממה ששמענו אחר מיטתו:

וכך סיפר ת"ח מופלג שליט"א: "ילד הייתי במות עלי אבי, אמי הכאובה עזבה עמי את ביתה שבעיר מולדתי, ועברה לגור בבית הוריה שבבני ברק. כילד נמשכתי להתפלל במניין ותיקין של רבינו, והוא הצדיק נטה אלי חסד ודרש בשלומי והאיר פניו אלי. בבית היו לי קצת קשיים עם אמי ועם סבי וסבתתי, והנה ביום אחד קורא לי רבינו ואומר: 'שמעתי 'שמועה בלתי מבוקרת' (כך היה לשונו...) שיש לך תקלות בבית עם אמא וסבא וסבתא, אני בטוח שהדברים לא בדיוק כמו ששמעתי, אבל בכ"ז כיון שמדובר בדברים הכי חמורים, הכנתי לך משהו שיהיה לך בכיס ובכל פעם תקרא בזה מעט'. רבינו תחב לידי מעטפה. כשפתחתי אותה מצאתי בה כמה עמודים כתובים בכתב ידו הבהיר, בהם טרח והעתיק ליקוט נעים מפלא יועץ, מארחות צדיקים, מח"ח, ומעוד ספרים על חומר האיסור לצער אלמנה, על חיוב כבוד סב וסבתא ועוד.

והוא מוסיף ומספר: בהיותי כבן ארבעה עשרה בערך קרא לי רבינו בש"ק אחרי התפילה וביקש שאעלה לביתו. קידש על היין ומזונות וכיבדני במיני מתיקה, ואז פתח ואמר: תראה יש דברים שרק אבא מדבר עם בנו, ואתה אין לך אב ומי ידבר איתך?! לכן ברשותך אני מבקש לדבר איתך על זה. הענין הוא הזהירות בעניני קדושה. תדע, בעניינים האלה הכל תלוי בהרגל טוב. מי שמתרגל בדרך טוב, יהיה לו קל יותר אבל

11 דוגמא לזהירותו בכבוד האדם אותו הוא ביקש להוכיח: כשהבחין באחד מבני ביתו שהוא מתרשל בתפילה בציבור בטעמים שלא ישרו בעיניו, מצא הזדמנות שאין איש ואמר לו כמעט כהאי לי שנא: קבלתי עלי קבלה כללית, מבלי שום קשר לאיש פרטי, לחזק ולעורר על החובה של תפילה בציבור, וכאמור המכוון לחיזוק כללי ואין כוונתי על מעשה של איש פרטי דווקא. כך שמר מכל משמר על כבודו של השומע. אע"פ שזה ידע היטב שכוונתו אליו, אבל כמה רחב ליבו כשהבחין איך רבינו שקוד על הרגשתו שלא יבוש ולא יכלם. ובכלל היה רבינו חכם מחוכם איך להשוות הרגשה טובה גם לטרדנים שהקיפוהו. פלוני הקיף אותו בשאלות אותם הקריא מתוך רשימה, והיה זה לעת האחרונה כאשר תש כוחו, חד מבני הבית שחס על זמנו וכוחותיו המוגבלים, ביקש להניא את השואל מלהשלים כל תכניותיו. השואל פנה אל רבינו ושאל: האם אוכל להמשיך, נענה רבינו וענה: עוד שתי שאלות. ע"י הרווחת זמן זו, נתן לשואל תחושה שדבריו עד כה לא היו יגיעים עליו.

מי שמתייצב על דרך רע, רח"ל! תדע שהשמירה על מחשבה והרהורים ומעשים אסורים, אינה רק לצדיקים, ואם היו אנשים יודעים את חומר האיסור ודאי היו נזהרים מאד, רק ההרגל הרע בעוכריהם".

לדבריו רבינו שוחח עמו בהתרגשות גדולה ועיניו הקדושות נוצצו באגלי דמע בדברו איתו. מוסיף המספר כי בכל חייו מלווה אותו שיעור זה, ובהרבה פרקים בחיים שאב מזה כוח וחיל להתיצב על דרך טוב.

עבודתו הקדושה בשמירת פיו, מכל מיני איסורים התלויים בדיבור, נודעה למשגב, אכן לא את עצמו לבד תיקן, אלא אף כשהבחין באיזה פרסום ממנו עלול לצאת איזה קלות ראש באיסורים אלו, עמד והתריע.

והנה מכתב אחד אופייני, מחודש אלול שנת תש"ע אותו שיגר לת"ח אחד שליט"א וענינו מבואר בו:

"קראתי בכל לב הכתבה שכתבו מפיכם אודות הגאון הצדיק ר' יוסף חיים הלוי דינקליס זצ"ל וזיע"א, שלכבוד גדול היה לי שהואיל לבוא להתפלל במנין שיסדתי תמידים כסדרם כמה שנים, וטוב לעשות זכר לו כהיום שכבר לא רבים מכירים שמו, וגם הייתי מבאי ביתו בכמה שאלות ובירורי הלכה. אבל פגם ניכר בכל המאמר החשוב היה, ועליו הנני מוכרח למחות בכדי להנצל מהעונש הקשה של מי שאינו מוחה. והרי זה אודות כל הנכתב על הגה"צ רבי אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל. ואען ואומר: הנח לגדולי וצדיקי ישראל שאמרו מה שאמרו (אם באמת אמרו), שיודעים מה שעושים ומה שמדברים אבל עלינו לקיים דברי רבותינו חז"ל והשו"ע יור"ד סי' רמג ס"ו וסי' שלו סמ"ג אות א. וגם לוטה בזה למכתב זה, מכתבו של של הגה"צ ר' אהרן הכהן זצ"ל חתן מרן הח"ח זצ"ל בדמותו וצלמו ולהקל על קריאתו גם בנדפס. ולכן להבא בודאי כת"ר יזהר מאד. ודרך אגב מה שכתוב במאמר שהפוגעים בגר"י דינקליס זצ"ל נענשו בכריתת רגלים ובמות פתאומי, אף אני אשיב אמרי, שאחד ממשנתפי המשחק הפורימי נשרפה אשתו חיים ל"א מפיצוץ פרימוס אחרי הרבה שנים מהמעשה. ואסיים בכל חותמי ברכות וכוח"ט וכט"ס. נ"ב. הגה"צ מקובל אלקי רבי בן ציון ב"ר הגאון הקדוש רבי צבי הרש מיכל זצ"ל היה ידוע בסידרי תעניותיו וכאשר פעם הרגישו בני ביתו שהוא צם יום שלא היה כלול בסדרי תעניותיו שאלוהו ע"ז. השיב להם: לאשר בימים אלה ביקר אצלו אדם שמפיו נשמעו דברים שלילים על הרב מיפו ומכיון שקירות ביתו לא הורגלו לדיבורים כאלה לכן מוכרח הוא לצום ע"ז ומזה נראה עד היכן הדברים מגיעים".

ישמעו רחוקים ויבואו ויראו קרובים ונחירו

ולא רק עם הקרובים אליו עמו במחיצתו, היה מבקש את טובתם בתוכחתו, אלא אף הרחוקים שנתרחקו למקום שאין רחוק ממנו:

בשנת תשנ"ה התפרסם על בואו לארץ של ראש לגלחים בעיר פריס ("קרדינל") שאינו אלא יהודי שהשתמד, והוא בן להורים שנהרגו בימי השואה. הדבר הגיע לאזנו של רבינו

ולא ידע מנוח לנפשו, יהודי משומד והוא כהן לאל אחר, מצורף לכך שזה שעלה בגורלם של הוריו הרוגי מלכות. רבינו טרח להשיג את כתובתו ושלה אליו מכתב ארוך, שיש בו מכשרונו להביע חריפות הדברים כשהם מסותרים בדברי פיוס ותחנונים.

תחילה מציג רבינו את עצמו כרב בישראל ומחבר ספרים רבים, וזאת כמובן על מנת שיהיו דבריו נשמעים. את תחילת דבריו הוא פותח בדברי חז"ל על אאע"ה שהודיע אמונת א"ל אחד בעולם, שנמנע מלהתעסק עם ריקים ופוחזים, ורק כשמצא אנשים עוסקים ביישובו של עולם, בא עמם בדברים, ולפיכך כיון שהוא מוצא במכתב איש בר דעת בודאי יפלו הדברים על אזנו. בהמשך הדברים מזכיר רבינו את המסופר אודות הגר"א שפגע במשומד והרגיש בו שלא בירך על המשקה תחילה, ומשגער בו, שחק זה לעומתו, שכיון שהוא משומד מה לו ולדקדוקי סופרים אבל הגר"א הוכיחו על פניו, שאין לו מנוס בכך. ואלה מדברי רבינו במכתבו אליו:

"...ויאמר לו הגר"א, בזה שהתנצרת אינך פטור משום פרטי דקדוק מצוה הכי קטנה, ואחרי כלות שנותיך לאחר מאה ועשרים שנה כשתעמוד בדין לפני מממ"ה הקב"ה יתבעו אותך וידונו אותך על כל דבר הכי קטן שעברת ולא קיימת, כמו את הרב הכי גדול בישראל, והרי אתה כישראל גמור, ומה שהרשעת וחטאת תקבל עונשים הראויים לך על כל דבר ודבר, והכפירה לא תועיל לך, ואף כשתכפור הכל תענש כמה וכמה עד שתצטרף ותשאר ישראל, כי זרע אברהם אינו כלה וכמש"כ בתוה"ק ואעשה אותך לגוי גדול ונברכו בך כל משפחות האדמה... וכששמע האיש דברים אלה יוצאים מפורש מפי הגאון מוילנא נדעזע למאד וחזר בתשובה ונעשה ישראל גמור ועובד ה' באמונה ובטהרה. ובכן כדברים האלה הנני אומר גם לכבודו, הלא צבא לאנוש עלי ארץ, ומי גבר יחיה ולא יראה מוות ובבוא היום נצטרך כולנו כל או"א למסור דין וחשבון לפני הבורא ית"ש, ומה יענה כבודו אם ישאלוהו בב"ד של מעלה למה עזבת תורת ומצותי דת האלקית, ואז יהיו הדינים והענשים קשים מאד על כל חטא וחטא אפילו הכי קטן ושום התנצלות לא תועיל ומה יענה ליום פקודה. אבל יש ביד כבודו לתקן הכל והיה הכל כלא היה ולפתוח מעתה באחרית ימיו כדף חדש כתינוק הנולד מחדש. והוא לחזור מיד בתשובה שלימה לפניו ולחזור עוד היום ברגע קבלת המכתב הזה בתשובה שלימה, ולעזוב משרתו ולעלות לארצו הקדושה לבלות אחרית ימיו בתשובה שלימה בתורה ובעבודה וכמאמר דוד המלך ע"ה, לב טהור ברא לי אלוקים ורוח נכון חדש בקרבי. התהלך לפני ה' בארצות החיים באויר הקדוש והטהור של הארץ הקדושה בתשובה שלימה והכל יכופר כלא היה, כי לא כלו רחמיו, ברוך אתה הרוצה בתשובה. ואחרי כלות ימיו בטוב ובנעימים יזכה לג"ע להתעדן לנצח נצחים במקום שבעלי תשובה עומדין, ששם אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד, עין לא ראתה אלוקים זולתך. וטוב לו שיחזור מיד ברגע קבלת המכתב ומיד יתחיל בתשובה ועוד באותו היום יתפלל מנחה ויחזור אחרי תפילין להניחן באותו היום. ועל כבודו הנני קורא מאמר פתגם הכוזרי, כוונתך רצויה, ובכן השתדל נא שיהיו גם מעשיך רצויים. והוא ע"י חזרתך לדת אבותיך. ירחם כבודו על עצמו ועל השכינה הקדושה המתייסרת בצער גדול ונורא ממעשיו, ויחוס

וירחם על הוריו הקדושים שאם שהם במעלה עליונה בג"ע בהיותם נהרגים על קידוש השם, מ"מ מה מאד גדול צערם מבנם שכך עלתה לו, וע"י פעולתו הטובה יגרום להם נחת רוח גדול ונורא. אנא אל יתעלם מן הדברים הטובים והאמיתיים שכתבתי ואל יתבייש משום נברא כי אין להתבייש מאיש זולתי מהבורא יתברך שמו. ובזה אסיים בתקוה ובתפילה כי יערה השם רוח טהרה ממרום על כל הרוצים לעבדו באמת ובאמונה".

איש מנעוריו

בהנהגה זו של נטילת אחריות ותחושת השתתפות בגורל הכלל, ברווחתו הגשמית ובהצלחתו מפח יוקשים של מכשלות רוחניות, נהג עוד בימי חורפו¹², שכן עוד בבחרותו ויגבה ליבו בדרכי ה', ובהיותו עול לימים קיבל עליו עול תורה וחסידות, כאחד הגדולים אשר בארץ, וכבר העיד הגה"צ ר' חיים פרידלנדר זצ"ל, מה שראה בבחרותו, בבקיוריו בבית הכנסת הגר"א בת"א, רבינו והוא נער, יושב לבדו קבוע בכותל המזרח, ושונה לעצמו וכל הופעתו כאיש ותיק ורגיל.

וכך הוא כותב במכתב פרטי לידידו הגה"צ רי"ל זוסמן זצ"ל מיום יד בסיוון תשי"ד¹³:

אודות מה שכתבת בדברי הגר"א והרש"ש זצ"ל עדיין לא הספקתי לעיין בזה ובימים הקרובים בלנ"ד אכתוב לך מענין זה כי השבוע לא הייתי כ"כ בקו הבריאות ובשבוע שעבר הייתי עסוק שני ימים תמימים בהצלת ילד קטן שנפטר ל"ע אצל בן ישיבה עני, מידי המנתחים שרצו לחתוך אותו ואחרי מאמצים על אנושיים הצלחנו ב"ה להוציאו שלם מידיהם והקבורה היתה בליל חמישי בחצות הלילה. יומיים לא התפללתי מנחה וכמעט שלא אכלתי....".

בלא ספק רובי מעשיו אינם ידועים לנו שכן לא היה אצלו זר מן הפרסום ולא מתועב מהמוניות, ואצ"ל שכל דבר שיש בו סרך של לשה"ר, לא יעלה על פיו ולא יזכר ולא יפקד¹⁴, ועדין מהמעט שהצלנו יש לנו ללמוד על מהותו של רבינו, כצדיק יסוד עולם

12 במודעת ברכה לאירוסיו בשנת תש"ה מתארים אותו סגל חברתו אנשי ירושלים: לוחם מלחמת ה' עומד בפרץ!

13 פורסם בישורון מ' עמ' תפה.

14 והנה דוגמא יפה לדבר: בני ביתו של רבינו ידעו על חיבתו לספרים, ספרייתו היתה גדולה עשירה ומגוונת, וחיבה יתירה הגה לכל חיבור וחיבור. אירע ואחד מנכדיו ביקש להביא לפניו שי למורא, והגיש לו חבילת ספרים ממחבר אחד שוכן עפר, ספרים שלפי סגנונם, היה בהם לעניינו. כשהביא הספרים לפניו, פטרו רבינו באמרו כי אין לו צורך בספרים, סתם ולא פירש. כיון שהדבר היה תמוה, ביקש הנותן טעם לדבר ממכירי רבינו, עד שפגע באחד שסיפר כי לעת האחרונה נמצא מכתב מאת הגר"י סרנא והוא ממוען לרבינו, וממנו יש ללמוד, כי לפני עשרות בשנים, כשאותו מחבר התמודד על כסא הרבנות בעיר ואם בישראל, רבינו שהכיר את ספריו ואת פסקיו, חשב שיש מכשול בדבר, ופנה לכל הגורמים המשפיעים בדבר וביקש למנוע את רבנותו, (ולא עלתה בידו). וכנראה מהטעם הזה לא רצה לקבל את הספרים. והנה מלבד שלולי מכתבו של הגר"י סרנא לא היינו יודעים לעולם

המבקש להכריע עצמו ואת הרבים לכף זכות ואשר חלקו של היחיד וגורל האומה הוא חלקו וגורלו¹⁵.

עושה משפט וצדקה לכל עמו

וכבר ידוע צדקת פזרונו ורב טובו לבית ישראל, ורבים שהיו נתמכים מידו ומכמה קופות שהיה מנהל, וכ"ז בעין יפה ובפנים מאירות כשהוא משתדל להלך כנגד כל איש ואיש¹⁶. ועוד חזון למועד לספר כל סגולתו בתחום זה. והנה גרגרים בראש אמיר:

אשה קשישה אחת והיא מפליטי גולת רוסיה, הופיעה יום אחד לעת הצהרים בבית המדרש תפארת ציון. מלבד שפת מדינתה ידעה מעט אידיש רצוצה, והיא בשפתה הדלה מספרת שהיא מתגוררת ברמת גן, ואין בחדרה כלום, לדבריה היא באה לבני ברק בתקווה שיהודים טובים יעזרו לה, ושאלתה: מי כאן הרב. נערי הישיבה הצביעו על רבינו שהיה אז בשעת המנחה, והיא המתונה עליו. בצאתו ניגשה אליו ושפכה את ליבה במעט המילים שעלו בפיה. רבינו הוציא פתקה רשם את כתובתה והבטיח לטפל. תיכף ומיד קרא רבינו לשנים מבני המשפחה ("ולא אחד מפני החשד") וביקשם ללכת לראות את מקום מגוריה ולעמוד מקרוב על תנאי מגוריה. בדקו ומצאו כדבריה, ורבינו שלח לחדרה ריהוט המצטרך.

על אותו עסק, עוד יותר יש להשתומם על תגובתו של רבינו: זו אצ"ל שלא דיבר בגנותו של אותו מחבר, אחר שכבר אין שום תועלת בדבר, ואף זו אצ"ל שלא רמז למביא הספרים שיש לו איזה היכרות עם המחבר ושמוטב שלא להרחיב בה, אלא אף בפניו לא היה שום רושם על היכרות מוקדמת, פניו היו חתומות לגמרי כביכול זה לו לראשונה שהוא רואה את הספרים, ואיש לא היה מעלה בדעתו שהוא בקי בהם ויודע את טיבו של המחבר. תא חזי גודל זהירותו העצומה בשמירת פיו ולשונו.

15 ונפלאה זאת בעיני כל בני ביתו: הוא המשמר פיו ואזניו מכל דיבור אסור, איך עכ"ז עלה בידו להכיר בטיבם של אישים שנאתם ואיבתם והתפלגויותיהם השונות, וכשתמהו ע"כ בפניו, חתם בחיך ואמר: אני יודע...! ומאלפים הם הדברים שענה לשואל אחד ששאל, כיצד ינהג כשהוא נתקל בעיתון בדבר שיש בו משום לשה"ר: ולמעשה אולי מותר לקרוא את ענין הלשון הרע בעיניים ולא לדבר מזה אח"כ כלל, וכמובן לא להאמין, ולכוין בשעת הקריאה לתועלת, והתועלת היא בכדי לדעת איך להימנע בין הבריות ולתכנן אח"כ את שמירת הלשון, דהרי אם יהיה מנותק לגמרי מהחיים היומיומיים ומהמתרחש (לדאבוננו) יכול אחר כך לצאת כשלון גדול לשמירת הלשון אם במקרה יתחיל לדבר עם מישהו אודות מישהו והוא לא ידע ששניהם הם משתי מפלגות (ושנאה רבה ביניהם רח"ל) וכדומה, ולכן בכדי לתכנן את ענין שמירת הלשון שיהיה הכל כדן, צריך כן לדעת מהמתרחש, וזהו ענין התועלת שבכאן.

16 הנה למשל גלויה אחת משנת תשי"ט שמצאנו בין כתביו, והיא ממוענת אליו מזקן אחד שהיה מנתמכיו. מסגנון בקשתו, יבין הקורא, שרגיל היה שדבריו נשמעים ומתקבלים: "...החבילה של סוכריות ממנים שונים שהבטיחני להנות אותי בהם ואף גם חבילה של ירקות והעיקר תפוא"א של עכור"ם וכן אורז נקי. ובקשתי שיזדרז למלאות שאלתי ובקשתי וישלחם ע"י חברת אר"י ולארום היטב. הסוכריות יהיו מענטא, חמוצות, דבש, גם שוקולד מבלי חלב...".

בדברי מספד אחד מיטתו סיפר חכ"א, שבהיותו בחור בישיבת תפארת ציון, היה מתראה עם רבינו בקשר לשאלות שונות שהיה מציע בפניו, בהיותו בן עניים היו מנעליו בלים וקרועים. יום אחד מודיעו רבינו, כי בביתו נתקבלה חבילה עבורו מאחד מקרוביו ממדינת הים, כשהוא אינו יודע מי השולח ומה תכולתה. מילדות שהיתה בו התפתה אותו הנער והאמין לדברים, בא ונטל החבילה, ומצא בה זוג נעליים משובחות. אחר איזה ימים גילה הדבר לבן כיתתו, והלה חלק עמו, שאף הוא קיבל מרבינו הודעה בסגנון זה, ובחבילתו היה צרור מעיל לימי החורף, במקום זה שבלה מזמן.

ולא רק בממונו היה רבינו עושה ומעשה, גם כוחו וזמנו היקר לו מכל נתן לטובת הנצרכים לכך. והנה עובדה אחת משנותיו האחרונות: בשנת תשס"ט עתיד היה מר גורג' בוש לסיים את כהונתו כנשיא ארה"ב. ביום אחד ללא כל הודעה מוקדמת, דופק בדלתו של רבינו יהודי שחזותו כאיש המוני, וזה לו לראשונה בביתו של רבינו, והוא מבקש להכנס כי דבר סתר לו. משפגש ברבינו, שוטח בפניו תכנית מסודרת כיצד לחלץ את האסיר היהודי המפורסם מר יונתן פולארד מכלאו שבארה"ב שם הוא אסור שנים רבות. לפי הצעתו, יבקש רבינו מהגרי"ש אלישיב זצ"ל ומהגר"ע יוסף זצ"ל שיבקשו המה מראש הממשלה, שיבקש הוא מנשיא ארה"ב, אחרי שבלא"ה עוזב את תפקידו, למה לא יחוס על אותו אסיר יושב חושך וצלמות. רבינו שמע את דבריו בשים לב, אע"פ שכאמור לא הכירו ולא היה לו שום יחסים מוקדמים עמו, וביקש מאחד מבני ביתו, להשיג את מספר הטלפון של הני תרי אריותא על מנת לבקש מהם לעשות כדבר אותו הילך. משנכח רבינו שלא יעלה בידו לשוחח עמם באופן זה, נענה ואמר כיון שכך, נקום ונעלה ירושלימה. לא הועילו כל הפצרות בני הבית שיחוס על כבודו וזקנתו, ולא יוגיע את כוחו בדבר חסר סיכוי. והוא כדרכו לא ישקוט האיש כי אם כלה הדבר היום. לכבודו קיבלו הגריש"א בשעת לימודו, והידרו בקימה מלא קומתו. אח"כ נודע שהיתה זו ההתראות הראשונה של רבינו עם הגריש"א, יש להניח שהיו לו לרבינו איזה ספיקות שהיה שמח לבררם בהזדמנות זו, אך הוא פתח מיד בענין עצמו. משם נסע לביתו של הגרע"י, גם שם שטח מיד את הענין לשמו הגיע. לא אפונה שרבינו ידע כמה מעט הסיכוי השתדלות זו, על חשיבות זמנו יודעים הכל, ואעפ"כ שנגע הדבר לנפש מישראל לי עצה ותושיה, לי גבורה.

כיוצ"ב כשהתפרסם שכמה תלמידי ישיבה נקלעו לעסק ביש ויושבים במאסר במדינת יפן. ומה לו ולהם, הם לא ביקשו את עזרתו, משפחתם לא נמנית על אנשי קהלו, ואף לא יצאו לשם בשליחות של כלל ישראל, ואעפ"כ סבלם נגע לליבו עד שהוא פעל רבות על אישיות נודעת, והרבה עליו דברים בכתובים ובע"פ, שייסע ליפן ליתן 'עדות אופי' על אותם בחורים ובכך לחלצם ממיצר.

קורא בצדק שופט באמונה

כאיש פרטי ונבדל בכל דרכו, מצא לו רבינו כלי ראוי ומועיל, לעורר ולהתריע ולבקש תיקון, במקום שמצא לנכון, אם במכתבים פרטיים אותם שיגר ליחידים ולרשויות ואם במכתבים לעיתונים וכתבי עת תורניים¹⁷. הנושאים אליהם התייחס הם מגוונים, מהלכות דעות ומידות ועד תקנת רבים למלטם מפח יוקשים, ובכל אלה לא בוש מהמלעיגים עליו בעבודתו הקדושה.

כשקרא בכתב עת פלוני שקוראיו נמנים על חוגי הת"ח, תיאור על דרכו של גדול אחד לזרוק מרה בתלמידיו בשעת שיעורו בביטויים חריפים, עמד ושיגר את הדברים הבאים לשם פרסומם:

"...עד היום ידעתי כי כשאומרים לאחד גנב ועם הארץ, או רק גנב ורק עם הארץ, עוברים על איסור דאורייתא לאו של ולא תוננו, ואם זה ברבים עוברים גם על איסור מלבין פני חבירו ברבים שאיסורו ועונשו חמור מאד מאד, ואסור גם בדרך שחוק כמו שכתוב בספר חובת השמירה למרן הח"ח זצ"ל בפרק המתחיל הנה עד כה וכו'. וכפי המצוטט בירחון הנכ' שם נראים הדברים לגמרי אחרת. ואם כן מי הם הראשונים או האחרונים המתירים כל זה בשופי המחכה לתשובה ידידכם..."

בעבודתו זו לא נשא פני איש, ויהיה כגובה ארזים גובהו. כך למשל בשנת תשי"ד, כאשר קרא איזו שיחה המיוחסת לגדול אחד ובה דברים שלדעתו יש בהם לפגוע ביסודות אמונתנו, בדברים דקים מן הדקים, והוא עול לימים אבל יושב בסתר המדרגה ובחכמת הקבלה יתלונן, והוא משגר מכתב למערכת: "...מצאתי חובה בנפשי לכתוב את השורות הבאות, בקשר לדברים שנכתבו... מבלי להכנס בפרטי הבירור אם הדברים שנכתבו שם יצאו אמנם ככתיבתם מפי הגה"צ ז"ל הנ"ל, והיוו את מהלך מחשבותיו בדברים העומדים ברומם של עולם כאלה, אשר גם אז היתה החובה להוכיח את שלילתם לפי ההלכה המסורה בידינו שכל מקום שיש וכו', או אם רק איזה תלמיד טועה שלא עמד על עומק כוונת אומרו, העתיקם ככה, אשר לזה הדעת נוטה יותר, לאשר הטעות מצויה במדה מרובה בדברים ומושגים רוחניים דקים מן הדקים כאלה. ואם כל רצונו הטוב של אומרו שהדברים יובנו בהחלט הרי לפעמים אין זה תלוי ברצונו אלא בתכונות ורגשי כלי הקבלה של המקבלים... והעיקר בזה הוא שצדיק באמונתו יחיה, וכמה יש להצטער על כל הוספה בשבוש הדיעות והאמונות הישורות, אפילו שלא במתכוין, בתקופתנו אנו ששבוש הדיעות גבר כ"כ בלא"ה"¹⁸.

17 ובמענה לאחר מבני ביתו, שביקש למונעו שאולי הוא בכלל זקן ואינו לפי כבודו, השיב, מזקנים אתבונן הגרא"ח נאה זצ"ל והגרי"מ טוקצ'נסקי זצ"ל שנהגו במנהג זה לשלוח מכתבים לעיתונים, ולא טוב אני מהם.

18 והנה הדברים בשלימותם: "...מצאתי חובה בנפשי לכתוב את השורות הבאות, בקשר לדברים שנכתבו תחת הכותרת "עולמות עליונים בקרבנו" שהתפרסמו בעתונכם הנכ' מיום ערש"ק משפטים בתוך המאמר "משיחיותו" של הגה"צ זצ"ל. מבלי להכנס בפרטי הבירור אם הדברים שנכתבו שם

לתקנת רבים

ומדברים שבכבשונו של עולם עד תקנת עם שבשדות, לכל אלה נתן ליבו וחילו, וכך בשנת תשל"ד כאשר עלתה הצעה להאריך את שעון הקיץ גם לימי החורף, והיוצא מכך שזמני עלוה"ש והנץ החמה מתאחרים מאד, ובכך פועלים המשכימים לעבודתם יאלצו להתפלל באופן קבוע קודם נה"ח, לא נח ולא שקט וביקש להעביר את רוע הגזרה באמצעים שונים. ואף שיכל לפטור עצמו בכך, שאין הדבר נוגע לו, אין לו השפעה

יצאו אמנם ככתיבתם מפי הגה"צ ז"ל הנ"ל, והיוו את מהלך מחשבותיו בדברים העומדים ברומם ש"ע כאלה, אשר גם אז היתה החובה להוכיח את שלילתם לפי ההלכה המסורה בידיו שכל מקום שיש וכו', או אם רק איזה תלמיד טועה שלא עמד על עומק כונת אומנם, העתיקם ככה, אשר לזה הדעת נוטה יותר, לאשר הטעות מצויה במדה מרובה בדברים ומושגים רוחניים דקים מן הדקים כאלה. ואם כל רצונו הטוב של אומנם שהדברים יובנו בהחלט הרי לפעמים אין זה תלוי ברצונו אלא בתכונות ורגשי כלי הקבלה של המקבלים, וכבר מצינו כיוצא בזה לרבינו האריז"ל (בשער הגלגולים סוף הקדמה לט) שאמר כי כל תלמידיו לא הבינו את תורתו כראוי זולת המהרח"ו ז"ל (וע"ע בסוף הקדמת מהרח"ו לשער ההקדמות).

בין כך או כך, נתחייבתי להודיע ולפרש, שהדברים בסגנון שנכתבו שם עלולים להביא לידי טעות ושבוש בדעות הקוראים, היות וממשמעותם הפשוטה אפשר ח"ו להבין שכל העולמות הרוחניים העליונים הק' אינם ח"ו במציאות רוחנית אלא במשל ודמיון. רעיונות כאלו עומדים בסתירה גמורה לאמונתנו הקדושה, אשר לנו עם בית ישראל למורשה מעת עמדינו תחת הר סיני, אמונת אומן לגוי צדיק שומר אמונים. הדברים שנאמרו שם באירוניה "לא כפי שאתה חושב שהעולמות העליונים הם שמה... שמה... למעלה למעלה..." (הפיזור במקור) הם הם האמיתיים באמת שאין למעלה הימנה. כך חושבים ומאמינים כל שלומי אמוני ישראל המאמינים בה' ובמשה עבדו, וכך חשבו והאמינו אבותינו ורבותינו הק' מדור דור ואת זה מסרו לבניהם אחריהם בתוך שאר עיקרי דתנו הק'. ופוק חזי מה שהאריך בזה הגה"ק, אשר באשכבתא דיליה נראה כעין עמודא דנהורא תחת כפת השמים עד סתימת הגולל, בעל לשם שבו ואחלמה ז"ל (בדרושי עולם התוהו ח"א מדף נ"ו והלאה) בדברים החוצבים להבות אש נגד אלו אשר לקחו להם לשיטה לפרש כל הדברים הנשגבים והנוראים סתרי עליונים קדש קדשים שברום גובהם, בדרך מראה ודמיון ומכנים אותם בסבובי תהלוכות ההנהגה שבעוה"ז, כאלו שאין שם למעלה ח"ו שום דבר. וכתב שם, שחלילה וחלילה להעלות זאת על הדעת לכל אשר בשם ישראל יכונה, אלא שהם מציאויות גמורים אמיתיים מקויימים לעולמי עד. עייש"ב. וכיוצא בזה כתב גם קדוש עליון הגרמח"ל ז"ל במלחמת משה ובחוקר ומקובל, והדברים מאירים ומזהירים בזה"ק ודברי רבינו האריז"ל בסדר ההשתלשלות כל העולמות הק' זה אחר זה גבוה מעל גבוה עד עולמנו הזה הגשמי שהוא מדרגה אחרונה שבעשיה, כידוע לכל באי שער הספרים הק' האלו. וכל העולמות והאורות הם מציאויות גמורים אלא שאין בנו בהם כל ידיעה והשגה כלל ועיקר, וכדברי האר"י (בשעה"ק דף ה') שכל האורות הם דקים בתכלית הרוחניות בלתי נתפשים שם כלל. וכן בענין התקונים הנעשים ע"י עב"י בעולמות העליונים ע"י התורה ומצוות, וכן להיפך ח"ו כבר האריכו וביארו את זה הספה"ק, הרח"ו בשע"ק ח"ג וכן בנה"ח בכ"מ ואכמ"ל. וכבר כתב הרמ"ק ז"ל בספר הפרדס כי מי שאינו מאמין בכל זה הוא יקרא כופר כי הרי הוא כופר בחלק אחד מתורה שבע"פ ומוציא את עצמו מכלל אמונת ישראל. והעיקר בזה הוא שצדיק באמונתו יחיה, וכמה יש להצטער על כל הוספה בשבוש הדיעות והאמונות הישירות, אפילו שלא במתכוין, בתקופתו או ששובש הדיעות גבר כ"כ בלא"ה.

בחוגי השלטון, אינו נמנה על שום מפלגה שיש לה נציגים ברשויות, ועכ"ז ואעפ"כ. וכך פרסם קריאה פומבית מע"ג כתב עת תורני עממי, תחת הכותרת: גזרה על התפילה. הדברים נוסחו בהתאם. ואלו מקצת מדבריו:

"...המלחמה של התגברות הרוח על החומר היא בעצם מלחמה תמידית הנמשכת בכל משך חיי האדם והאדם צריך להיות ער לה תמיד גם כשמהלך החיים נמשך לכאורה בקצב הרגיל ללא תמורות כל שכן כשנקלעים למצבים מיוחדים הדרושים כוננות מיוחדות להתמודדות זאת. כלפי מה הדברים אמורים בקשר לגזרה החמורה של ביטול התפילה התלויה ועומדת להתחולל על ראשינו בחדש הבא. ולמרות שאין לה אח ותקדים הרי אין הציבור לעת עתה ער לה כלל, בנקטו בכלל של דיה לצרה בשעתה, אך יעמוד לפניו אין אונים ביום התחלת הגזרה. המדובר הוא בהזזת השעון קדימה בשעה אחת במחצית חודש ינואר הבא דבר שהממשלה כבר החליטה עליו. והרי זו גזרה על רבבות הפועלים והשכירים המשכימים לעבודתם שלא יוכלו לקיים מצוות הבורא של הנחת טלית ותפילין ותפילת שחרית לפני צאתם לפעלם. והמתפללים שיצאו איפוא לעבודתם לפני התפילה יצטרכו לערוך תפילה חטופה וקטופה במחסני החירות וחדרי ההלבשה של מפעלי העבודה ללא תפילת ציבור תקינה וללא קריאת התורה. כל הפניות עד הנה לדחיית מועד ההזזה בחדשיים הושבו ריקם ובמקרה שהגזרה אמנם תבוצע הרי על צבור רבבות השכירים שלהם בפרט נוגע הדבר ישירות להבין את המצב שאליו נקלעו שהוא מלחמת הרוח על החומר ולעמוד על נפשם בגאווה ולא להיכנע אלא להופיע לפעלם באותו זמן שהופיעו לפי השעון הישן וכלומר באיחור של שעה לפי השעון החדש. ישמור כל אחד על המניין והזמן המותר על פי ההלכה, שבו ולפיו נוהג הוא להתפלל מדי יום ביומו ללא איבוד עשתונות, כמו כן מתפללי הותיקין המובטחים מפי חז"ל ברוח קדשם כבני עולם הבא והמובטחים גם מכל היזק בעולם הזה אל יסוגו אחר להקדים ולהתפלל בזמן שבו יוצאים רק בדיעבד ואל להם לאבד את המצוה היקרה שבידם, נזכור כולנו את עצת גליית הפלשתי שבכדי לנצח אותנו תכנן מקודם מבצע התשה של ביטול קריאת שמע של שחרית וערבית במשך ארבעים יום (סוטה מ"ב), נציין לפנינו שקיום או ביטול הגזרה תלוי בנו אם ניכנע, הדבר עלול להיעשות לתקדים גם לשנים הבאות, ואם כל הציבור יעמוד כחומה נגד זה ויופיע לעבודתו באיחור שעה, הרי הגזרה בודאי שתתבטל לאחר עבור זמן קצר וגזרתא עבידא דבטלה. והיות ויש עוד פחות מחודש ימים להפעלת הגזרה לזאת מתבקש כל הציבור לעשות כל אחד ואחד כל מה שבידו לשם דחיית הדבר לחדשיים וזה על ידי שיגור מכתבים וטלגרמות ופניות אישיות אם ביחידות או במשלחות לכל הנוגעים בתכנון גזרה זאת מקרב הממשלה".

והנה אם באנו לתאר את כל השתדלותו של רבינו לתקנת הרבים יקצר המצע מלהשתרע, ומהם הזוקקים אריכות דברים, והרי מעט מהם וללמד על הכלל כולו יצאו: בשנת תש"ט (והוא כבן עשרים ושתיים!), הבחין במגמה חדשה והיא עריכת ברית מילה בבתי חולים ע"י רופאים, הוא ראה בדבר סכנה גדולה וממשית על המשך קיום המצוה כדינה וחילול צביונה. והוא שולח מכתב לאחד מרבני ישראל, ומפציר בו לעשות הכל

כדי לתקן בעיה זו¹⁹; בשנה זו הוא משגר מכתב לעיתון דתי, בו מבקש להמנע מהדפסת

19 "בזמן האחרון אנו עדים לתופעה מוזרה בארצנו במצות הברית מילה אשר אם כבוד הרבנים וגדולי התורה לא יעצרו אותה מהתחלתה סופה להביא לידי הריסת מצוה זו לגמרי ח"ו. מימות אבותינו הקדמונים עד לזמן האחרון היה זה כעקרון מקובל ומוסכם אשר כל הקרבים למלאכת הקדש הזו יהיו אנשים שומרי תו"מ בתכלית השלימות. דבר זה היה כעקרון מקובל ומוסכם אשר הסכימו עליו אף אותם שאינם שומרי תו"מ וכולם הבינו שאין לאיש אשר קיום התורה רפוי בידו לדחוק את עצמו לשרת באיצטלה של מוהל ילדי ישראל: בזמן האחרון רואים אנו לצערנו את בטולו של העקרון הזה. כידוע, הונהג בכמה בתי חולים בארץ אשר רופאים הרחוקים מדת ואשר במקרה הטוב ביותר, הם רק בעלי זיקה וכבוד למסורת ואינם לא במקרא ומשנה וכו' הם הם המבצעים את קיום מצות המילה. דבר זה חוץ מאשר אינו רצוי מבחינת ההלכה הכתובה והמסורה יערטל את מצות המילה מקדושתה לגמרי ויהפך אותה לכל היותר לנתוח הגייני. מבחינת ההלכה, קשה לתאר שאנשים שלא קרו ולא שנו ידקדקו במצות יום השמיני, בעניני נולד ביהש"מ וכו' וכו' ובעצם עשית המילה והפריעה וכו' ואשר גם אם יתנו דעתם לשאול לרב ומו"ץ לא תמיד נמצא רב במקום: ובמהות המוהל הלא כבר פסק הרמ"א ביור"ד ס"ד ס"א שיש לחזור ולהדר אחר מוהל ובעל ברית היותר טוב וצדיק. ועל רוב רובם של רופאים אלו אשר בודאי אין להם המעלות שמנה הרמ"א הלא יש חשש עליהם גם מעיקר הדין אחרי שרובם הם בכלל מינים גמורים מחללי שבתות בפרהסיא אשר דינם כמומרים לכל התורה ואינם מאמינים בתורה הכתובה והמסורה וכבר פסק הרמ"א שם שדינם כדין עכו"ם שמל ואשר אליבא דכו"ע אסור להם למול לכתחלה ורק בדיעבד נחלקו הפוסקים שם אם צריך לחזור ולהטיף דם ברית. וחוץ מזה כאשר כבר הזכרתי כי דבר זה יביא לערטול כל קדושת המצוה הזו ויהפכה לנתוח הגייני גרידא. וידוע שפירצה הזו אינה נובעת ממחסור של מוהלים מומחים או מחוסר ידיעתם בחוקי הרפואה וההגינה הכרוכים בדבר זה, כי ב"ה מצוים בארצנו מוהלים מומחים לרוב הבקאים בכל הפרטים הנצרכים למצוה זו, אמתלאות אלו על חוסר נקיון וידיעה של המוהלים המומחים הנשמעות מפי רופאים והנהלות של בתי חולים ידועים, הם רק באות לחפות על כונתם האמתית של חוגים וידועים בארצנו אשר רוצים לערטל את כל חייהם מכל זיק לדת ומסורת ואם לא העיזו עדיין לעקור לגמרי מצוה זו מזרעם הרי על כל פנים השכילו ליטול את "עוקצה" ממנה בהפכם אותה למין נתוח הגייני הרצוי מבחינה רפואית ובפרט בארצות הטרופיות. ואשר מקומו הוא בחדר הנתוחים של המוסד כניתוח האולקוס או מעי העיור... ובאמת כאשר שמעתי בכמה בתי חולים ויתרו כבר על הברכות וכו' ואפילו מהשפה ולחוץ. - ויצוין בזה לשבח אחד מגדולי התורה שליט"א היושב בארצנו שהתנהג מאז ומתמיד בכלל לסדור בריתות בבתי החולים ואפי' ע"י מוהלים מומחים כדי שלא יהפך דבר זה ברבות הימים למושג של נתוח גרידא. ואנו אם אין באפשרותנו לתקן תקנה מעין זו עכ"פ עלינו לעמוד בכל תוקף שלכהפ"ח יחזור הדבר ליושנו ויעשה ע"י מוהלים מומחים יראי ה' כמאז ומעולם. העצה היעוצה לדעתי היא, להשתדל בכנסת ובממשלה לחקיקת חוק ממשלתי שיחייב את כל בתי החולים בארץ ואשר יצוה שמעשה המילה תעשה רק ע"י מוהל מומחה ויר"ש אשר תהיה בידו תעודה מאושרת מהרבנות הראשית: העובדא, שחיק משרד הבריאות נמצא בידי שר דתי תקל על אשור וההוצאה לפועל של חוק זה. על כבוד הרבנים הראשים שרי ונושאי דגל התורה בארצנו החובה לפעול בכיוון זה בצרוף הצירים הדתיים בכנסת ובצרוף כל אלה אשר דבריהם נשמעים ויכולים להביא לידי חקיקת החוק הזה. כמובן שזו היא הצעתי הפרטית אם יש לרב הצעה אחרת יותר מעשית ויעילה לתקון המצב הזה הריני מבטל את הצעתי זו. ולא באתי אלא כמזכיר ובזכות קיום המצוה הזו שנכרתו עליה י"ג בריתות, כתיקונה נזכה בודאי במהרה לגאולה השלימה ולמשיח צדקנו".

דגלים לשמחת תורה כשעליהם מופיעים שמות הקדושים מחשש בזיונם²⁰; בשנת תשי"ב מצא ידיעה בעיתון אחד כי בספינה השייכת לחברה ישראלית, מת אחד מהנוסעים והוא ילד. וכמנהג הספנים, בהעדר אמצעים נאותים להחזיק את הגופה באניה, השליכוהו המימה. רבינו שיגר מכתב למערכת בו הוא מוחה בתקיפות רבה על התופעה והעומד מאחוריה²¹; בשנת תשי"א, הוא משגר מכתב להנהלת העדה החרדית ובו הצעה מפורטת כיצד להיערך לאספקת פירות וירקות בשנת השמיטה, לטובת שומרי שמיטה למרות הגבלת המדינה על יבוא; בשנת תשי"ז קרא בעיתון מאמר מרב אחד המורה שבזה"ז שקבלו עליהם חדר"ג אין לחוש לכתוב כתובה דאירכסא למי שאבדה כתובתו, והוא משגר תגובה מנומקת לעיתון שהרי זה דברים שאין להם שחר²².

20 "בדגלים הנמכרים לשמחת תורה מדפיסים בצד השני כל פסוקי "אתה הראת" וכן פזמוני ההקפות, ולפי הדין זה איסור גמור כדאיתא ביור"ד סי' רפג ס"ד דאסור לרקום פסוקים בטלית ועי"ש בט"ז וש"ך דטעם אחד לאיסור הנ"ל הוא שמכיוון שמותר להיכנס בטלית לבית השימוש וכדומה הרי עלול להביא כתבי הקדש במקום הטינופת וזלזול, וסיים שם בט"ז דבכל דבר שיכול לבוא לידי זלזול אסור לכתב עליו שום פסוק; וקל וחומר בדגלים הללו המסורים בידי קטנים שבאים בודאי לידי זלזול וזריקה. והרבה פעמים כבר הוצאתי הדגלים האלו מאשפות ומקום הטינופת. ומה ששינו לכתוב במקום השם תיבת ד' לא הועילו בזה, דגם זה אסור בתשמיש בזיון כדאיתא ב"ערוך השולחן" יור"ד סעיף כ"ח עי"ש. - ולכן ראוי מאד שהרבנות הראשית תאסור במפורש להדפיס ולקנות דגלים כאלו ועצם צורת הדגל לא ישונה גם בלי הפסוקים והפזמונים הנ"ל".

21 "...כל התיורוצים שיאמרו האחראים למקרה מביש זה לא יספיקו. ברור כי נוהג נפסד ואיסור זה לזרוק גופת ישראל למאכל דגי הים הוא פרי התהליך הנפסד שהשתרש בארצנו, כאילו צריכים אנו באמת להידמות לאומות העולם בכל מנהגיהן ודרכיהן. מהראוי שהרבנות הראשית וכל האחראים למצב הדת בארצנו יעצרו את הנוהג המחפיר הזה בראשיתו וייצאו במחאה חריפה נגד בעלי מעשים כאלה. וכדי שלא ליתן פתחון פה למצודי "ככל הגויים" חייבים האחראים להתקין בכל אנייה יהודית חדר מצוייד בקירור חשמלי וכו', שאם ח"ו ימות מישור מנוסעי האנייה תוכל גופתו להישמר בכבוד עד הגיעו לקבר ישראל".

22 "שבט תשי"ז. ראיתי היום את מכתבו של הרב.... שלדעתו אין מקום כ"כ להזהיר לאנשים שנאבדו כתובותיהם שיכתבו כתובות חדשות מכיון שמעיקר הדין פסק הרמ"א בסי' ס"ו ס"ג דבזה"ז שאין מגרשים בע"כ יש להקל בכתיבת הכתובה, ואף דכתב שם דאין המנהג כן ואין לשנות, זהו רק על כתיבת כתובה בשעת נשואין שבזה אין המנהג להקל אבל כתובה דאירכסא אוקמא אדינא שיש להקל בזה"ז וזהו רק ענין למדקדקים. אלו תורף דבריו שברצוני להשיב עליהם שאין להם שחר כלל. חדא, איפה מצא שהרמ"א החליט להקל בזה מעיקר הדין. בד"מ סק"א כתב בעצמו על הילפותא שלו להקל מסימן קע"ז "ואולי יש לחלק" הרי דלא החליט להקל, ובהגהה סע"ג כתב רק "דהיה" אפשר להקל בכתיבת הכתובה ר"ל דהיה אפשר לומר חילוק זה בין זמניהם לדין אבל לא החליט בזה, אדרבה כתב דאין המנהג כן ואין לשנות, ובעיקר ההו"א שלו, חלקן עליו הב"ש בס"ק י"א והח"מ בס"ק י"ז והגר"א שם דבקל יש לחלק מסימן קע"ז לכאן יעו"ש. שנית, איפה מצא אפי' ברמז קל בלשון הרמ"א במ"ש דאין המנהג כן ואין לשנות שכוונתו רק על כתובה בשעת נשואין אבל על כתובה דאירכסא כן אפשר לשנות, אדרבה מלשון הרמ"א ומסידור דבריו משמע דקאי על כל הסעיף והרי כל דברי המחבר בסעיף ג' שעליו מסודרים דברי הרמ"א אלו לא מדברים מכתובה בשעת נשואין ולפי דבריו היה להרמ"א לכתוב דבריו אלו על סעיף א' או ב'. סוף דבר דאין בזה שום היתר ושום פוסק לא התיר שלא לכתוב כתובה דאירכסא ומצוה רבה לפרסם זה כדי להציל אנשים

וכך גם בשנים מאוחרות יותר:

כשמצא שינויים בסדרי הלוויה שיש בהם משום עקירת כמה מנהגי ותיקין עמד והתריע, כך למשל הוא כותב להג"ר יצחק קולין מי שכיהן בימים ההם כרבה של ירושלים:

כ"ב תמוז תשמ"ח.

לכבוד מעלת ידידנו הדגול הרב הראשי לעיה"ק ירושלים הג"מ ר' יצחק קולין שליט"א. שלו' וברכה וכו'ס. הנני פונה אל כת"ר שליט"א בענין נכבד מאד שטעון תיקון וגידור, ובידי כת"ר שליט"א למנוע את זה אחת ולתמיד, והוא, מה שהתחדש בזמן האחרון ולדאבונינו כבר נעשה לחוק קבוע, וכפי השערתי הכל נעשה ע"י הח"ק למיניהם לנוחיותם מבלי לשאול כל שאלה, והוא, להכניס נפטר לשם טהרה לבית הקברות בסנהדריה ולהוציאו משם אח"כ לבית קברות אחר. דבר זה לא היה קיים מעולם, בירושלים תמיד היו עושים הטהרות בבקור חולים או בבתיים פרטיים (אודות בתיים פרטיים אני מתנגד בהחלט, אבל איני רוצה לערבב נושאים זה בזה), ובזמן האחרון הוקם בנין גדול עם כל הנוחיות בשמגר לשם טהרה, כנראה שיש כאן ענין של חזקות של הח"ק, ואולי לא לכל הח"ק נותנים להיכנס לשמגר וזוהי הסיבה שהם מביאים לסנהדריה, בכל אופן בענינים אלו אין לי שום ידיעה, וגם דברים אלה ניתן לסדר בדרכי שלום וטוב.

אבל מעצם הדין, הרי מי ככת"ר שליט"א יודע שזה אסור מעיקר הדין, ואף שלא בא דבר זה להדיא בדברי הפוסקים (אולי בדברי השות"ם לסוגיהם כן נדברו מזה), אבל הוא נלמד מקל וחומר שאדם דן מעצמו מהדין ביור"ד סי' שס"ג סע' ב' שאין מוליכין מת מעיר שיש בה קברות לעיר אחרת וכו', ושם בש"ך סק"ד משום כבוד המתים הקבורים באותה העיר שמבזה אותם שלא לנוח אצלם את זה, ע"כ. וביותר לשון חריפה בדברי רבותינו הראשונים, צוואת ר"י החסיד סי' י"א שהמתים ששוכבים שם כועסים כי הוא בזיון להם, ע"כ.

מאסור כדאיתא התם בסע' ג' שאסור לאדם להשהות עם אשתו אפי' שעה אחת בלא כתובה ובכל רגע ורגע עוברים על איסור זה. ובשערי תשובה לר"י סעיף ל"ח כתב דאם יתמיד בעבירות קלות גם הן כחמורות. ובספר נתיבות השלום להגאון מנ"כ זצ"ל הלכות כתובות נתיב ב' ס"ה האריך במתק לשונו בחומר דבר זה.

ובקצו"ע קמ"ה סעיף י"א כתב דאם נאבדה הכתובה צריך ליזהר מאד שילך מיד להב"ד לכתוב לה כתובה אחרת, ושם בלחה"פ מבעהמ"ח מסגרת השולחן כתב שלפי שקצת אנשים מתביישים לילך לב"ד לכתוב כתובה אחרת לכן הביא שם כל הנוסח של כתובה דאירכסא עיי"ש.

שריה דבליצקי

הננו רואים שאין טעם זה מסברת הש"ך בעצמו אלא הוא בראשונים וביתר חריפות. ובודאי דיש לחוש לטעם זה עם כל הקושיות שהקשו עליו האחרונים.

וכי פירוקא לסכנתא, ולהתחיל להתגרות במתים באופן קבוע. ומעתה הוא ק"ו, אם מאותה עיר לא, כל שכן להכניס לתוך בית הקברות ולהוציא משם לבית קברות אחר, שבודאי וודאי דיש לחוש להקפדת המתים.

ונא שהמעונינים בדבר לא יספרו לנו כי הם לא מכניסים לבית קברות אלא רק למבנה הטהרה, אחר שכל בנין זה מוקם בתוך שטח בית הקברות מן החומה ולפנים, בודאי דלענין זה נקרא זה בית הקברות, וזיל בתר טעמא בכל דבר ודבר, ואין להאריך.

והנה אם לא יעמדו כבוד הרבנים הגאונים שליט"א כעת לאסור איסור דבר זה בהחלט, הרי שבדור הבא עוד יירשם דבר זה במנהגי ירושלים, שנהגו בזה בירושלים להחזיר עפ"י הרבנים הגאונים שהיו בדור הקודם, כך יכתבו.

ועל כן על כת"ר שליט"א בהיותו הרב הראשי בירושלים, ובית הקברות סנהדריה שייך כמדומני גם יותר לחוגים הכפופים לכת"ר, לכן עליו התפקיד, ונא ונא לטפל בזה, ובודאי יוסר על ידי זה הרבה חרון אף וצרות רעות לא תקפ"ץ.

ורק אם שגיתי בכל זה, ושיש תשובות הפוסקים המתירים כל זה בטעמים נכונים (ולא בטעמים של מכניס מעשר שני לחומה על מנת להוציא שמותר, דהוא הדין בזה...), אז בבקשה להודיעני על זה.

והנני בזה דורש שלומי וטובתו כל הימים

ובלע וכו' ומחה וכו' דמעה מעל כל פנים

שריה דבליצקי

כיו"ב כאשר הבחין בכמה הלוויות במרחב ת"א, שהן נערכות בהעדר איש מטעם הח"ק ובכך מתבטלים כל האמירות שנוהגים לסדרם בשעת הלויה וכל המעמד אין בו משום יקרא דשכבי. הוא שלח ע"כ מכתב לח"ק הלוטה בזה:

בס"ד, יום ו' כ' סיון תשמ"ט

לכבוד חברה קדישא לקהילת ת"א-יפו

תל אביב

רחוב קלישר

רבנים ועסקנים נכ' מאד.

במשך כל השנים היה הדבר נהוג שכל לוייה הנערכת מטעמכם לבתי הקברות שבהנהלתכם הנכ', היה הדבר מתנהל על ידכם ממש מרגע הוצאת הנפטר ממקום פטירתו ועד זיבולא בתרייתא. דבר זה היה נהוג גם אם הנפטר היה בכל מקום שהוא סביבות תל אביב.

דבר זה שהובן כמובן מאליו, גרם להוסיף כבוד לנפטר ולמלוים, וגרם לסדר ישר ונכון בכל פרטי מסע ההלויות מרגע ההתחלה, היות והוא נוהל על ידי אנשי הח"ק הבקיאים בכל פרט ובכל האמירות והתפילות, והוסיף איפוא כבוד וסדר ישר למעמד, כמו כן אף המכונית שלכם גופא המובילה את הנפטר הוסיפה להרגשה הנכונה שצריכה להיות במעמד ההלויה.

לצער, בזמן האחרון שיניתם את הנוהג, ואם הנפטר אינו בתל אביב גופא מופיע מטעמכם איזה אמבולנס בעלמא ונהג שכיר, וכל האמירות התפילות והמנהגים שברגע ומרגע הוצאת הנפטר וכו' כמעט ומתבטלים מחוסר כל ניהול מתאים. בתור עוקב אחרי פעילותכם במשך קרוב לחמישים שנה הנני להודיעכם כי רבים ובתוכם כותב טורים אלה אינם מסכימים כלל לתהליך נסיגה מחודש זה, והננו דורשים מכם להחזיר את הדבר לקדמותו וכפי שהיה נהוג מימים ימימה.

והנני חותם בזה בתקוה שתוכן מכתבי הנ"ל לא יחזור ריקם ומצפה לאישור מכתבי זה על תוכנו, בחזור.

ובלע המות לנצח וכו'.

בכבוד רב ידידכם ומוקירכם

שריה דבליצקי

כאשר החלו לקבור במה שמכונה 'קבורה בקומות', לא מצא מנוח לנפשו, ופעל הרבה להשפיע על הנוגעים בדבר, והיה מרגלא בפומיה, שכל אחד יקנה לעצמו קבר אפילו במדבר, פן ישליכהו לקופסא, וכשהיסס השומע, פן לא יעלו לקברו בנים ונכדים לפקודת שנה, אמר בסגנונו הידוע: מוטב קבר בלי בנים ונכדים מאשר בנים ונכדים בלי קבר²³. וכבר התפרסם הוראתו שבקדושה להוציא מת מקבר שכזה ואל עפרו ישוב. ואכ"מ.

והנה אחדים מן המכתבים שכתב סביב ענין זה:

הנה מקובלנו מרבנו הגרי"ז מבריסק זצ"ל שעיוותים חמורים כנגד ההלכה כגון אלו, קבורה בקומות, שאיסורם נראה לעין כל, אין לתת שום טעמים וראיות לאיסור היות וכל טעם וכל ראיה אפשר לדחות ולחלק וכו' ולטהר השרץ בק"ן טעמים רק צריך לפסוק ולהגיד ההלכה בלא טעם, ובכגון דא, פשוט שהקבורה בקומות וכמו כן שאר מיני המצאות אינה קבורה כלל והוי כמושלך בקופסא על פני השדה. ודרך אגב, אני

23 בנוסח של צוואה שערך רבינו ליהודי אחד לבקשתו הוא הוסיף: "...כל האמור למעלה יזכו הזכאים הנ"ל וכו' כשינוכה מכל הנ"ל כל הוצאות הקבורה שלי באדמה כדין ישראל ולא באיזה מיכל המתאים למיכל נפט..."

תמנה איך לא הוזכר בקונטרס זה בין האוסרים, הגאון ר' גדליה אקסלרוד שליט"א אב בית דין בחיפה שהוציא בזמנו קונטרס שלם להפריך כל ההמצאות בנדונים אלה²⁴.

י"ט למב"י תשע"ו

שריה דבליצקי

בס"ד, יום י"א אייר תשע"ו כ"ו למב"י

לכבוד מע"כ הג"מ ר' יצחק יוסף שליט"א

הראשון לציון ורב ראשי לישראל
שלו' וברכה.

הנה מוכ"ז הרה"ג ר' אייל פורת שליט"א הוא נציג מטעמנו בועדה שקמה בעניני קבורה, היות וכידוע בודאי גם למעכהדר"ג שליט"א קיימות בעיות רבות בצורות הקבורה שנתחדשו בזמן האחרון.

בקשתנו איפוא היא שמעכהדר"ג שליט"א יעשה כפי גודל השפעתו ופסקיו וכו' להיות לעזר שתהיה אפשרות לכל אחד מישראל בארה"ק להיקבר לאחר איו"ש כפי שהיה נהוג עפ"י ההלכה בכל הדורות, ולפחות שהמחירים שדורשים הח"ק למינהם, כעת, לרוצה בקבר רגיל כמו בכל הדורות, יהיו סבירים ולא ירקיעו שחקים לאחר שעד הזמן האחרון היו כל צורות הקבורה משתלמים ע"י הרשויות הממשלתיים.

הנני מאחל לכהדר"ג נ"י ברכה והצלחה בכל אשר יפנה.

שריה דבליצקי

כיו"ב כשגונב לאזנו על תכנית לבנות בית כנסת ע"ג מקוה של נשים, שיגר מכתב אישי לרשויות ולא נח ולא שקט עד שקיבל הודעה רשמית על ביטול התכנית; כשהבחין

24 והנה מכתב ששיגר לו על חיבורו זה:

בס"ד יום ט' תשע"ב

למע"כ ידידי הנכ' הרה"ג ר' גדליהו אקסלרוד שליט"א
שלו' וברכה.

אתמול קבלתי חיבורו היקר אודות הקבורה בקומות שבו מסיק להלכה שזה אינו קבורה. לי נודע כל הנושא הזה לפני כחצי שנה בערך ובמחשבה ראשונה אמרתי שאין זה קבורה כלל, ואין להאריך.

ורק כשרוצים להעביר לקבר ממש נוהגים כל דיני ליקוט עצמות באותו יום. והנני מברכו בכל ברכות תורה"ק ושיזכה עוד ועוד לעמוד על המשמר של הלכה ובפרט בדברים טובים ומשמחים.

ממני שריה דבליצקי

נ.ב. אם מעריך כת"ר נ"י שיש בשורות אלה משקל של הוספה עכ"פ בבחי' יהודה ועוד וכו' הרשות לפרסמם.

שנוסח ההית"ע בבנקים השתנה ע"י הרה"ר בכמה פרטים שלדעתו מקלקלים את ההיתר, לא הסתפק בעריכת הית"ע לעצמו, אלא שיגר מכתבים רבים לכל הנוגעים בדבר, ובעצמו קם ונסע להפגש עם מי שלדעתו יש ביכולתם לתקן (ראה הרחבה ע"כ להלן). וכל אלה הם דוגמאות מספר, והרי הם כצביון עבודתו בכל חייו, אשכח זוטרי שקיל, אשכח רברבי שקיל. כולם מרועה אחד ניתנו, א"ל אחד נתנו.

שר וגדול

אחרי מיטתו של גאו"צ זצ"ל שהיה מרביץ תורה לתלמידים פתח רבינו ואמר: "דוד המלך אמר בהספדו על אבנר (ש"ב ג' ל"ח): הלא תדעו כי שר וגדול נפל היום בישראל. והנה להסביר כפל הלשון גם שר וגם גדול, יבואר בס"ד כי יש שני סוגי צדיקים גדולי תורה ויראה, יש אחד שהוא גדול מאד בתורה ויראה ובכל מדה נכונה, אך יושב בחדרי ביתו סגור ומסוגר ודבר אין לו עם אדם העיר וההוא בודאי הגם שיכול להתאים לו התואר גדול כי הוא גדול מאד בתורה ויראה, אבל השם והתואר שר לא יוכל להתאים לו, כי הרי שר הוא מלשון שררה ושררה צריך לקיים על אחרים, ואם אין אחרים המקבלים מרותו והשררה שלו אם כן על מי יקרא שר, והאדם הגדול הזה היושב סגור ומסוגר הרי אין לאחרים דריסת רגל אצלו על כן בודאי שלא יוכל להקרא בשם שר. אך יש גם מושג שאדם יקרא שר שינהיג שררה לגבי אחרים אך במהותו אינו גדול בתורה ויראה וההוא יקרא שר ולא גדול, ולכן הדגיש דוד המלך ברצותו להראות ולהשמיע מעלת אבנר שהיה גם גדול וגם שר...".

"הלא תדעו, כי שר וגדול, נפל בישראל...!"

* * *

נספח

תקנת רבים

על תיקון נוסח ההית"ע שבשימוש הבנקים

דוגמא לדברים האמורים מעלה, ממפעלו של רבינו לתקנת רבים, יש ללמוד גם מן הדברים הבאים להלן והם מספרים על יגיעתו של רבינו לתקן נוסח "היתר עסקא" המצוי בבנקים מיסוד הרה"ר לישראל, שיהיה באופן נכון ומתוקן²⁵.

על כל הדברים המתוארים להלן למדנו מתוך צרור מכתבים שמצאנו בעזבונו, ומן הסתם אין הדברים שלימים. וכך עולה מן הדברים:

בשנת תשמ"ז, הבחין רבינו בעינו הפקוזה כי נוסח ההית"ע שהיה נהוג בבנק מזרחי השתנה בכמה מקומות באופן שלדעתו מערער את האפשרות לסמוך על ההית"ע. לאחר בירור מאומץ נודע לו כי ההית"ע הישן (שעדין הוצג בסניף הבנק שבשכונת גאולה הירושלמית) נוסח בידי הגר"י בלוי זצ"ל מח"ס ברית יהודה ואילו מי שעומד מאחורי ההית"ע החדש הוא הרה"ר ר"ש גורן.

ערעוריו של רבינו היו בעיקר שלשה: בראשונה העיר רבינו על פסקה שנוספה בהית"ע לפיו כל ההיתר הוא "בהתאם לנוסח היתר עסקא של רבינו הגדול מוהר"ר שניאור זלמן נבג"מ בשו"ע יור"ד שלו". ע"כ העיר רבינו, כי אין בשו"ע הרב כל נוסחה של הית"ע. לטענתו אין כאן הערה דקדוקית בעלמא (כדרכו בכל מקום, בקודש ולהבדיל בחול), שלא להוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן) אלא דאי תלי תני בלא תניא, הרי שביטלו בזה את עיקרו של היתר.

אכן עיקר ערעורו היה על מה שנוסף בהיתר "ואסור למקבלים להשתמש בכספים לצורך עצמם" לטענתו תנאי זה הינו בלתי ישים ואינו מופיע בשום היתר עסקא של

25 בין כתביו מצאנו אגרת מאת ידידו הרה"ג ר' יוסף שנברגר מזכיר עדה"ח, המעוררו לצאת במאמר מיוחד על המכשולים המצויים בעניני ריבית: "ב"ה ח' סיוון תשכ"ו ירושלם ת"ו. אחדש"ת. המכשלה בעניני ריבית מאד רבתה ואחזה בבתי ת"ח ויר"ש פשוטו כמשמעו מחוסר ידיעה וכו', רבים לוויים כסף בבנקים או אצל יחידים ואינם עושים היתר עסקא כדין, הרבה משולחים טרם הם נוסעים לחו"ל לוויים כסף מיחידים והם מתחייבים לשלם דולארים בחו"ל ולא עושים בכלל היתר עסקא וגם רבים לוויים כסף לא בשביל עסק אלא בשביל שכירת דירה וכו' ומי יודע אם מועיל אפילו היתר עסקא בכגון דא, בקיצור, המכשולים עצמו ורבים חלליהם. לכן היות וכת"ר מתמצא ובקי מאד בזה לכן למען זיכוי הרבים והצלת הרבים מרדת שחת ר"ל נא לערוך מאמר גדול ומקיף אודות חומר הענין ולפרוש כרוכלא שורות המכשולים זה אחת זה להאיר עיני הקהל ולהעמידו על הסכנה שבדבר ואנו נדפיס את מאמרו ככתבו וכלשונו בגליון העדה הבא וזה יציל מאד ויפקח עיני ההמון אשר אין לו שיח ושיג במה הוא מסתבך. נא לעבד מאמר גדול ולצטט הלכות ושו"ת של הפוסקים וכו' הנוגעים בענין זה. וכל המזכה את הרבים אין חטא בא לידו. הדוש"ת יוסף שינברגר.

אף בנק, והרי הוא הופך את הלקוחות לגזלנים וממילא ללויים בריבית ואת הבנק למלוה בריבית.

בנוסף ערער רבינו על פסקה נוספת שבה נכתב: "המקבל רשאי להשתוות עם הנותן בגובה הרווח וכו' כדי להיפטר מן השבועה ומחובת הבאת העדים להוכחת הרווח וההפסד". לטענתו הדברים עמומים ואף תמוהים. וכלשונו: הרי זוהי ליצנות אחת גדולה, תשלום ההשתוות (ה"ריבית") פוטר כידוע את המקבל משבועה על הריווח, אבל ממתי פוטרת ה"ריבית" מחובת הבאת העדים על ההפסד. ובמילים אחרות, אדם שקיבל מהבנק אלף דולר וטוען שהכל הופסד אך אין לו עדים כשרים, יוכל איפוא לשלם רק 500 דולר בתוספת עשרה או עשרים אחוז "ריבית" (עוד 100 דולר) ללא צורך לשום עדים על ההפסד, מי לא ירצה לשלם 600 דולר במקום אלף דולר בתוספת "ריבית" ודוקא זהו לרעת הבנק, והרי זה דבר לא מובן כלל.

משכך דרש רבינו מהנהלת הבנק לחזור להיתר הישן, זה שהיה נקי מכל אותן חסרונות. בנוסף לכך ביקש רבינו להוסיף כמה פיסקאות ושיפורי לשון שלדעתו יש בהם להפוך את ההיתר למרווח יותר.

כיון שהבין רבינו שאין באפשרות להשפיע על הנהלת הבנק לשנות את נוסח ההיתר ("שאני בתור מי שאינו מייצג איש, לא אוכל לפעול בהצלחה"), פנה רבינו ושיגר מכתבים לכל מי שלדעתו יש בידו את האפשרות להשפיע על הבנק לשנות את נוסח ההיתר ולהחזירו לנוסח הישן שלדעתו הוא נכון יותר. בצר לו, כשנוכח שאע"פ שדבריו זוכים להסכמת כמה גדולים, מ"מ קצרה ידם מלהשפיע על הנהלת הבנק פרסם רבינו פניה בעיתון המודיע, מן הסתם בכדי ליצור לחץ ציבורי על הנהלת הבנק. לצד זה טרח גם בגופו וביקר בביתם של כמה חכמים בעירו ומחוצה לה, ע"מ שיסייעו בידו לתקן את הטעון תיקון לדעתו. את כל זה עשה כמעט לבדו, באופן שאין אנו יודעים את כל היקף פעילותו בענין זה.

להלן המכתבים אותם שלח רבינו ומכתבים שקיבל בענין. הדברים סודרו לפי סדר פרסומם וקבלתם, ובכך ניתן לעמוד על השתלשלות הדברים.

ר"ח סיון מ"ה למב"י תשמ"ו

למע"כ הרב הגאון ר' ישראל מאיר לאו שליט"א

הרב הראשי לנתניה

שלו' וברכה.

כהמשך לשיחתנו הטלפונית מערש"ק בחוקתי שבו הודיעני כת"ר כי הוא עומד לעשות ה"ע עיסקא חדש לבנק מזרחי וביקשני להגיש את הערותי לה"ע העכשוי, בכתב,

לידי כת"ר, בכדי שהדברים יתוקנו בנוסח הה"ע החדש, הנני מתכבד כעת להעלות את הדברים על הכתב עם הנימוקים.

א. לוטה בזה צילום הה"ע העכשוי ונוסף לשני תיקוני סיגנון שציינתי שם באדום²⁶, ציינתי גם כן בסוגריים, כלומר, להוציא לגמרי את השורה "ובהתאם לנוסח הה"ע של רבנו הגדול וכו'" היות וכפי שכבר נדברנו, לא קיים כל ה"ע כזה דבר היכול לפגום בכל כושר הה"ע שלפנינו.

גם הפירוש בדיעבד שניתן ע"י כת"ר בשיחתנו הטלפונית שאף אני פרשתי לעצמי כך שהכוונה היא בהתאם להנחיות לנוסח היתר עיסקא שנכתבו בשו"ע הרב, אין משמעות הלשון כזאת, ואף אם היה הפירוש כך, הרי אין שם בשו"ע הנחיות לנוסח היתר עיסקא אלא לעיסקא אמיתית, על כל פנים משפט זה הוא מיותר ומזיק ויש להוציא.

קיימת עוד אפשרות למחשבה שמי שהכניס משפט זה רצה אולי לתקן לגבי אלה שלא לוקחים את הכסף לעיסקא אלא לדברים אחרים, שלגביהם כתבו רוב הפוסקים שהדבר איסור גמור. אך לא נתנו שום עצה לזה חוץ מאשר הרב בשו"ע שלו שנתן עכ"פ עצה לאנשים שהם במסחר אך לא לקחו כסף זה גופא לשם מסחר יעויין שם בהלכות רבית סעיפים מב ומג. שסחורה אחרת שהם יקנו מכספי עצמם או שיש להם סחורה אחרת תיכנס מעצמה לעיסקא זאת עיי"ש הפרטים. וזה אולי רצה מכניס משפט זה, להציל.

גם אני חשבתי אודות זה והנני מציע להוסיף בפירוש כפי שניסחתי על טופס הה"ע שם, ואם המקבל יוציא וכו'. דבר זה חשוב מאד מאד היות ורוב האנשים לא לוקחים את הכסף ממש לשם עיסקא. אבל כמובן לא ניתן להוסיף משפט זה אלא אם ירכו את המשפט המסומן גם הוא בקו אדום "אסור למקבלים להשתמש וכו'", דבר זה אינו מופיע בשום היתר עיסקא ודוקא הרב בעל התניא כותב שם בהלכות רבית דאם מתנים כן הרי עובר המקבל באיסור תורה בכל פעם.

לגבי הטענה שכת"ר הודיעני שהם רצו להבטיח עצמם מהפסד, הרי ברוב רובם של המקרים די בסייג הכתוב דרך שני עדים כשרים יכולים להוכיח הפסד, ועל מקרים יותר נדירים אי אפשר לחשוש ולהעמיד בספק את כל נוסח הה"ע. על כן יש להשמיט את הפיסקא "אסור למקבלים וכו'".

כמו כן כיון שעדיין לא זכינו שעל כל טופסי הבנק למיניהם לא תופיע המלה "רבית" הרי נחוץ מאד להוסיף מה שהוספתי בפנים וכל לשונות של רבית וכו'²⁷.

26 בהיתר נכתב: וחברת הבת של הבנק, ורבינו תיקון וחברות. בהמשך נכתב: יקבל המתעסק וכו' כשכר טרחא ובדמי עמלו ורבינו תיקון וכדמי עמלו.

27 רבינו ביקש להוסיף פיסקה זו: "וכל לשונות של רבית או שמשמעותן רבית המופיעים בכל טופסי הבנק וחברותיו הכוונה בהן לסכום הרווח [לפי תוקף היתר זה או לפי תנאי היתר העיסקא]". המילים שבאו בסוגר נכתבו לפי השערה קרובה, משום שבעותק שבידנו הן נקטעו.

הנני חוזר ומפרט התיקונים:

א. להשמיט הפיסקא ובהתאם לנוסח היתר וכו'²⁸.

ב. להשמיט הפיסקא "ואסור למקבלים - אלא"²⁹.

ג. להוסיף, ואם המקבל - מהפסד³⁰.

ד. להוסיף, וכל לשונות של ריבית - היתר העיסקא³¹.

לאור הדברים הנ"ל הדרושים תיקון מידי מתבקש כת"ר שליט"א לבצע את עשיית הה"ע החדש כבר בימים הקרובים ביותר, ובפרט לאור שהפיסקא המוטעית של ה"ע הרב בשו"ע שלו עלולה אולי לפגום את כל הה"ע הקיים.

והנני מאחל לכת"ר שימשיך בזיכויי הרבים בכל ענפי התורה והמצווה לאוי"ש בטוב ובנעימים.

הייתי נשאר אסיר תודה לכת"ר אם הדבר אמנם ניתן, לשתף אותי במעמד חתימת ההיתר עיסקא החדש. הנני מוכן בל"נ לבוא לכל מקום בכל זמן.

בכבוד רב וברכת התורה והמצווה

יד"ע ש. דבליצקי

פנייתו של רבינו לבמה מחכמי ישראל באותו ענין

בס"ד יום ו' ערש"ק בא תשמ"ז

למע"כ...

שלו' וברכה וכוט"ס.

אחד"ש כהדר"ג שליט"א

אני פונה אל כהדר"ג שליט"א באופן דחוף, היות והדבר נוגע לאלפי אנשים הנזקקים לשירותי בנק מזרחי, ובפרט לאחר שלפני שנה עברו אליהם עוד אלפים לאחר התעמולה שהיתה לעזוב את בנק לאומי, כידוע.

הנידון הוא, נוסח ההיתר עיסקא של בנק מזרחי שמישהו עשה להם מחדש בקיץ תשמ"ה.

28 "ובהתאם לנוסח היתר עיסקא של רבינו הגדול מוהר"ר שניאור זלמן נבג"מ בשו"ע יור"ד שלו".

29 "ואסור למקבלים להשתמש בכספים לצורך עצמם אלא כל העסקאות וכו'".

30 רבינו ביקש להוסיף פסקה זו אותה רשם ע"ג טופס ההיתר"ע: ואם המקבל יוציא חלק מהכסף לא לעיסקא יהיה הנותן כשותף ב [תיבה מחוקה].

31 ראה לעיל הערה 19.

עיקר הפקפוק הוא לענ"ד על שתי נקודות שבגללן עלול אולי כל הנוסח להיפסל.

א. כתוב: "ובהתאם לנוסח היתר עיסקא של רבנו הגדול מוה"ר שניאור זלמן נבג"מ בשו"ע יו"ד שלו" - אין במציאות נוסח היתר עיסקא מהגרש"ז.

ב. כתוב "אסור למקבלים להשתמש בכספים לצורך עצמם". אחר שהמציאות היא לא כך, וכידוע, משתמשים הלוויים כן לצורך עצמם וההיתר הוא שנכסים מסחריים אחרים ניידים ודל"נ משתעבדים לנותן כמובא באחרונים.

האם תנאי זה שלא עומדים בו המקבלים אינו מגרע את כל ההיתר עיסקא?

היות והדבר נוגע לכל יום, אבקש בכל לשון של בקשה את החלטת כהדר"ג שליטא בענין זה, בכתב, בכדי שאוכל לפנות אליהם לשם תיקון.

לוטה בזה נוסח ההיתר עיסקא שעליו הנידון, הדברים הכתובים בצד הם תיקונים שניסיתי לפנות אליהם שיתקנו, אבל מיוזמתי העצמית לא עלה בידי שום דבר עד כה.

בברכת התורה והמצוה

ש. דבליצקי

לכבוד

רב נכבד מאד!

שלום וברכה.

א. נוסח היתר העיסקא של בנק המזרחי התלוי בכל הסניפים בבני ברק ועוד, הלוטה כאן ומסומן כנספח 1, לקוי בסירכות גדולות, ההופכות אותו לכמעט בלתי יעיל, והתוצאה היא שאלפי יהודים תמימים, ובפרט אחר שאשתקד עברו לבנק זה אלפים שיצאו מב.ל.ל. (=מבנק לאומי) כידוע, נכשלים ח"ו באיסורי רבית, ובשעה שחושבים, ובצדק, שלבנק הדתי הראשון בגדלו, נוסח היתר עיסקא הכי משופר, הרי למעשה צחוק מכאיב הוא, שלבנק זה, ההיתר עיסקא הגרוע ביותר מכל הבנקים.

ב. בעיקר בולטים בו שלש פיסקאות, העלולים לרוקן את כל ההיתר מהיתרו:

1) כתוב "ובהתאם לנוסח היתר עיסקא של רבנו הגדול מוה"ר שניאור זלמן נבג"מ בשו"ע ויור"ד שלו". מאחר שאין במציאות נוסח כזה באף מקום בספרי הגרש"ז זצ"ל הרי זה הופך לצחוק את נוסח ההיתר עיסקא.

2) כתוב "ואסור למקבלים להשתמש בכספים לצורך עצמם", זהו סעיף חמור מאד שאינו מופיע בשום היתר עיסקא של שום בנק, היות וכבר נהוג עלמא שמכל מושכי האוברדרפט (משיכת יתר) אין כמעט אחד שלא מושך לצרכיו הפרטיים גם כן, וסומכים על נכסים עסקיים ניידים ודל"נ של המקבל המשתעבדים לנותן כפי התמורה שמשך, והנח להם לישראל, ואכמ"ל.

הרי שסעיף זה סוגר את הדלת בפני כל לקוחות הבנק, והופך אותם לגזלנים ולווים בריבית.

לוטה כאן מסמך נספח 2 שהוא חלק מסיכומי הבנק במשפט נגד איזה לווים, שבהם טוען הבנק אחר שהלווים הודו שהשתמשו לצרכם הפרטי, כי הם גנבים וגזלנים!

ולסיכום, סעיף זה מרוקן את כל ההיתר עיסקא מתוכנו והיתרו.

(3) כתוב "המקבל רשאי להשתוות עם הנותן בגובה הרווח וכו' כדי להיפטר מן השבועה ומחובת הבאת העדים להוכחת הרווח וההפסד". אם אני מבין נכון את הכתוב, הרי זוהי ליצינות אחת גדולה, תשלום ההשתוות ("ריבית") פוטרת כידוע את המקבל משבועה על הריווח, אבל ממתי פוטרת ה"ריבית" מחובת הבאת העדים על ההפסד.

ובמילים אחרות, אדם שקיבל מהבנק אלף דולר וטוען שהכל הופסד אך אין לו עדים כשרים, יוכל איפוא לשלם רק 500 דולר בתוספת עשרה או עשרים אחוז "ריבית" (עוד 100 דולר) ללא צורך לשום עדים על ההפסד, מי לא ירצה לשלם 600 דולר במקום אלף דולר בתוספת "ריבית" ודוקא זהו לרעת הבנק, והרי זה דבר לא מובן כלל.

ד. והנה בנק מזרחי יש לו עוד נוסח של היתר עיסקא, שנעשה על ידי הרב יעקב בלוי (מח"ס ברית יהודה עה"ל רבית) ואשר בו אין כל הריעותות האלה. היתר עיסקא ההוא הלוטה כאן בתור נספח 3 תלוי בסניף גאולה בירושלים, ואולי בעוד איזה סניפים.

ה. ברצוני כעת בל"נ לפנות להנהלת הבנק ולדרוש מהם להחליף את כל ההיתרי עיסקא הגרועים, בכל הסניפים, להיתר עיסקא הזה, הטוב, וכאשר שהגרוע נושא תאריך תשמ"ה, והטוב תאריך תשמ"א, ואם כן יש לחשוש שהגרוע שנחתם על ידיהם אחר כך מסיבה בלתי ידועה לי מבטל את הטוב הקודם, ולזאת אדרוש מהם, לאשר בחוזר, בחתימת יו"ר מועצת המנהלים וכו' שהטוב משנת תשמ"א הוא התקף.

ו. כמובן, שאני בתור מי שאינו מייצג איש, לא אוכל לפעול בהצלחה, ובפרט שיש להם כעת אינטרס לא לנגוע בשום היתרי עיסקא קיימים עקב תביעה שהוגשה נגדם בנושא זה על סכום גבוה, והדבר עדיין בדיון, אך כמובן שאין זה נוגע לנו אפילו כמלוא נימא, ואנו צריכים להתעלם מזה ולעמוד על דרישתנו.

ולכן הנני פונה בזה לכת"ר שליט"א לחו"ד ההילכתית אודות ריעותות אלו, ואם יסכים לדברים שכתבתי, אבקשו מאד לכתוב מכתב לבנק מזרחי בע"מ בדרישה חד משמעית לתת תוקף להיתר עיסקא תשמ"א ולפרסמו בכל הסניפים, ואם לא, יפרסמו הרבנים הגאונים שליט"א פניה לקהל להיזקק לשירותי בנק בבנקים אחרים. כי כמובן שאין ענין זה נופל ואינו פחות חשוב מכל איסורים אחרים שכת"ר שליט"א מאז ומתמיד ער עליהם בתוקף אחריותו לכל הקהל הגדול הסר למשמעותו, ולכל מוצא פיו.

ז. את המכתב לבנק מזרחי שכת"ר עומד לכתוב נא להעביר אלי בהקדם האפשרי ואני אעביר אותו ביחד עם מכתבי שני הרבנים הגאונים האחרים שליט"א כי הנני פונה בזה באותו נידון לרבנים הגאונים ראשי פני עירנו, וזנר, לנדא, וקרליץ שליט"א.

והנני חותם בברכה ובשמחת פורים

המכבדו ומוקירו

ש. דבליצקי

תשובות הגר"ש וואזנר והגר"י בלוי זצ"ל

ב"ה יום צום אסתר נדחה תשמ"ז לפ"ק

כבוד ידידי המכובד מאד נעלה הגאון המושלם רבי שרי' דבליצקי שליט"א

אחדשה"ט וש"ת באה"ר

יקרתו קבלתי וראיתי אשר עורר על צורת היתר עיסקא של בנק מזרחי, ובצדק העיר, ובפרט מש"כ בענין איסור השתמשות הכסף לצורך פרטי שאין לזה שום מקום בזמנינו, וע"כ הריני מסכים עם כבודו להמליץ לפנייהם לשנות הנוסח ולהציע להם הנוסח שהעתיק כבודו משאר הבנקים שנעשה ע"י ידידנו הרב ר' יעקב בלוי שליט"א.

הנה זה תיקון היתר עיסקא כללי שנצרך מאד, אבל כבר מזמן תקנתי והצעתי לכמה בנקים שיהי' להם מוכן ה"ע פרטי תופס לכל מי שירצה בזה, ויש בזה חשיבות מאד כמובן - וכן לפרט בתוך הנוסח החדש הנזכר שכל לשונות רבית הנזכרים בכל מקום ובכל התופסין בטלים והכוונה על חלקת הרווח.

והריני דוש"ת באהבה

מצפה לרחמי ה'

שמואל הלוי וואזנר

ב"ה אור ליום ב' פ' יתרו

אל מע"כ הגאון מוהר"ר שריה דבליצקי שליט"א

מכתבו קיבלתי, ובינתיים נודע לי שגם למע"כ ידוע כבר שיש לבנק המזרחי הת"ע אחר שאין בו כל השאלות שהזכיר מעכת"ר שליט"א והוא נחתם ביום ב' אלול תשמ"א (1.9.81)

לדעתי אין ההת"ע הזה גורע מתוקף ההת"ע המתוקן, וע"כ איני רואה מקום להתערב בזה, אם כי נכון שמן הראוי לדרוש שהבנק ישלח את ההת"ע המתוקן לכל הסניפים.

בכבוד ובברכה

יעקב ישעיה בלוי

בגליון המכתב כתב רבינו לעצמו:

הרב אויערבך ענה טלפונית שפיסקת "רק לצרכי עסק" צריך להוציא. לפיסקת הגרש"ז [מליאדי] לא התייחס כ"כ בחומרא. מהרב אלישיב פנו לר' יעקב בלוי.

הרב בלוי גם בשיחתי אתו אח"כ טלפונית ובביתו סובר שנוסח הה"ע של סניף גאולה הוא הוא הקובע, לשאלתי דהרי הוא מוקדם בתאריך (תשמ"א) מהגרוע (תשמ"ה) וצריך לבדוק איזה נמצא אצלם באורגניל, לא התייחס כל כך הוא רק אמר שטילפן לסמנכ"ל בשם ציפורי והלה הבטיח שיחליף כל הנוסחאות בסניפים מגרוע לטוב, אבל לא יצא כלום.

מכתב דרישה לתיקון הנ"ל למנכ"ל בנק המזרחי,

אליו מצטרף מי שהיה יד ימינו ומקורבו הרב ר' דוד ליאון שליט"א

לכבוד

מר מ. צבינרי מנכ"ל

בנק המזרחי המאוחד בע"מ

ההנהלה הראשית

תל אביב

א.מ. נ. הנידון: נוסחאות כפילים של היתרי עיסקא של הבנק

כידוע לכם קיימים משום מה כמה נוסחאות היתרי עיסקא בסניפי הבנק במרחבי הארץ.

במרבית הסניפים מוצג היתר עיסקא שעליו כמה פקפוקים הילכתיים, הנושא תאריך סיון תשמ"ה, בסניף גאולה בירושלים וכנראה בעוד מספר סניפים מוצג נוסח שונה ומהודר מבחינה הילכתית, הנושא תאריך אלול תשמ"א.

חוץ מאשר שכפל הנוסחאות מגרע באמינות כל הנושא, הרי כפי הידוע לכם נזקקים כעת לשירותי הבנק שלכם לכל ענפיהם, במרחבי הארץ, אלפי לקוחות מדקדקים ביותר שהחלו להיזקק לשירותי הבנק שלכם לכל ענפיהם לאחר שעזבו את ב.ל.ל. (=בנק לאומי) לפני כשנה ויותר עקב פרשת הקברים בטבריה, נוסף על הלקוחות החרדים שמנהלים את עסקי הבנקאות שלהם אצלכם עוד מקודם.

לקוחות נכבדים אלה הנוטים רובם ככולם למהודר ביותר בכל פרטי המצוות דורשים וגם זכאים לנהל את עניניהם הכספיים אצלכם הזקוקים להיתר עיסקא, כפי ובהתאם להיתר עיסקא מהודר ביותר, אשר במקרה זה, הוא הנושא את התאריך אלול תשמ"א הנ"ל והנערך אגב בזמנו ע"י המומחה הגדול בנושאים אלה הגאון ר' יעקב בלוי שליט"א מירושלים, והמוצג בסניף גאולה בירושלים.

היות וכפילות הנוסחאות מונע מאתנו לדעת בבירור איזהו התקף למעשה, ובפרט שמטבע הדברים הוא, שמסמך הנושא תאריך מאוחר יותר מקודמו (תשמ"ה לעומת תשמ"א) מבטל לכאורה את קודמו. ובמקרה דנן, הרי מבטל המפוקפק (תשמ"ה) את המהודר (תשמ"א).

לכן, אחר התייעצות והסיכום בין רבני בני ברק הערים ביותר לנושא זה, הגנו מבקשים מכם למען הסדר הטוב לאשר לנו בחוזר (וכמובן בחתימות מחייבות כפי תקנות הבנק) שהיתר עיסקא נוסח אלול תשמ"א הוא התקף, וכך בכך להחליף בזמן הקרוב בכל סניפי הבנק את נוסח תשמ"ה לנוסח תשמ"א.

הגנו חוזרים ומדגישים במפורש למען מנוע כל ספק, שכל בקשתנו ודרישתנו זאת נובעת רק מתוך מבט הילכתי גרידא, היות ואלפי לקוחות הבנק המדקקים כאמור ביותר במצוות זכאים לשירותי בנק תחת היתר עיסקא מהודר ביותר מבחינה הילכתית.

בכבוד רב:

שריה דבליצקי

דוד ליאון

מכתב דרישה חוזר לעו"ד בנק המזרחי

בס"ד יום ל' סיון תשמ"ז 29.6.87

לכבוד מר דב אלברשטיין עו"ד

בנק מזרחי המאוחד בע"מ הלשכה המשפטית

שד' רוטשילד 13

תל אביב

א.ג. הנדון: אשור מכתבכם אלי מ/ש/1580

מיום כ"ז אייר תשמ"ז - 26.5.87

הנני מאשר בתודה קבלת מכתב תשובתכם למכתבנו אליכם מיום י"ג אייר ש.ז.

(12.5.87)

לצערי אין במכתב תשובתכם הסכמה מפורשת לבקשתנו - דרישתנו לחזור ולאשר כי היתר עיסקא אלול תשמ"א המוצג בגאולה ירושלים, הוא התקף, וכך בכך להציג אותו גם בכל סניפי הבנק בארץ במקום הנוסח המוצג כעת, מסיון תשמ"ה, אשר עליו ערעורים רציניים ביותר מגדולי התורה אשר מכללם הגאונים הרב אויערבך מירושלים הרב וואזנר מבני ברק.

טענת כ', כי עקב ההמתנה להכרעה משפטית בנושא הקשור להיתרי עיסקא לא יהיה זה משום כבוד בית המשפט לערוך עתה שינויים בנושא, אינה נשמעת לנו, היות והמשפט קשור ומתנהל על יסוד היתר העיסקא שהיה קיים ותקף בתאריך נשוא העיסקא והתביעה

ואין בכוח שום היתר עיסקא שנעשה בתאריך המאוחר מתאריכים ההם, לשנות את מהלך המשפט, כמו כן לא מצאנו במכתבכם הנ"ל תשובה על עצם הנוסחאות הכפילים הקיימים במצב העכשוי (נוסח תשמ"א ונוסח תשמ"ה).

ולגופו של דבר, ולמען הסדר הטוב, הנני חוזר ומציין את הסוכם בין כ' לבין הרב דוד ליאון בשיחה טלפונית בתאריך שלאחר יציאת מכתבכם הנ"ל אלינו, והוא שבקשתנו המשקפת דרישת גדולי התורה לאשר לנו שהיתר עיסקא תשמ"א (גאולה) הוא הוא התקף והוא הוא שיוצג בכל סניפי הבנק במקום העכשוי, תתמלא עד לא יאוחר מה- 15 ביולי ש.ז.

לאור המצב שאלפי לקוחות הבנק חרדים ביותר מנהלים את עסקיהם אצלכם על סמך ההיתר עיסקא העכשוי המעורער, וקרובים להיכשל ח"ו באיסורים חמורים, נבקשכם לציין לפניכם שלאחר תאריך זה נצטרך, אם הדבר לא יתקן, בתוקף אחריותנו ההילכתית, להעמידם על אמיתותן של העובדות, פעולה שאינה נעימה ואינה רצויה לכל הנוגעים בדבר.

בכבוד רב ובתודה מראש

ש דבליצקי

בירור דעתו של הגר"ש אלישיב זצ"ל בצורך להוסיף הבהרה בדבר תוקפו המשפטי של הית"ע

בשנת תשנ"ה פורסם בעיתונות כי בהשתדלותו של הגריש"א זצ"ל נאות בנק ירושלים להוסיף לפי בקשת הלקוח, פסקה בכל עסקה ועסקה כי הכל נעשה לפי ההית"ע שברשות הבנק ועי"כ לתת תוקף משפטי לאמור בהית"ע. בלא להכנס לשאלת תקפו של הית"ע כללי, חשש רבינו שהבהרה זו מקעקעת לחלוטין את תקפו של היתר באותו הבנק, כל שלא הוסיפו הלקוחות אתה פסקה, ובכך גורמת מכשול לכלל לקוחות הבנק.

בס"ד, יום ז' אב תשנ"ה

לכבוד ידה"נ הרב אפרתי שליט"א

שלו' וברכה וכטו"ס.

קראתי את הכתבה ביתד נאמן עם הצילום של המסמך של בנק ירושלים. והנני תמהה במחכ"ת ובמח"כ הגאון שליט"א איך יצא דבר כזה, בקשו לתקן וחוששני מלהיפך. מכתב זה מכריז בגלוי שלהיתר עיסקא התלוי על הקיר אין כל תוקף אלא אם כן צויין במסמכים הבלעדיים הנעשים עם הלקוח שהדבר כפוף להיתר עיסקא. ואם כן מי הם בין אלפי הלקוחות שיקפידו להכניס פיסקא זאת במסמכיהם ובפרט שרוב הקהל

בכלל אינו מודע לכל זה. ומה עם כל העולים מרוסיה המקבלים משכנתאותיהם באמצעות בנק זה שאינם יודעים בכלל ובכלל מכל זה וכשלו באיסור רבית. אבקש ביאורים בהזדמנות.

יד"ע המברכו בנחת ציון וירושלים בב"א.

שריה דבליצקי

נ.ב. מובן שהבנק לא ינחה אף לקוח להכליל פיסקא זאת במסמכים הבלעדיים והיזמה תצטרך להיות רק מהלקוח בעצמו.

תשובה להנ"ל

ז' מנ"א התשנ"ה

לכבוד הג"ר שריה דבליצקי שליט"א

שלו' רב

במענה למכתבו של כת"ר אבוא בקצרה

לדעת מרן רבינו הגר"ש אלישיב שליט"א, הרי ברור שבמצב הנוכחי בו הבנקים אינם מוכנים לתת תוקף משפטי להיתר עיסקא, הרי היתר העיסקא התלוי על הקיר ברוב סניפי הבנקים הינו חספא בעלמא, והנוטל הלוואה מבנק הרי הוא עובר על איסור ריבית, לכן הצהרת בנק ירושלים לא קילקלה דבר (רק הסירה המסווה והראתה לעין כל כי ההיתר עיסקא הרגיל אינו תקף) אולם היא איפשרה ליהודים יראים ושלמים לציין כי ההסכם עם הבנק כפוף להיתר עיסקא, ואז יהי' שטר העיסקא חלק מהחוזה ולא יכשלו בעוון ריבית.

והנני בזה דוש"ת ביקר

יוסף יקותיאל אפרתי

כב' הגר"ש שליט"א. הואיל ורבים שואלים את שאלת כת"ר אם מותר לפרסם בפירקא - את מכתב כת"ר ואת התשובה הזאת.

בכל הכבוד י. א.

ענין הנ"ל

בס"ד, יום י"ט מנ"א תשנ"ה

לכבוד ידה"נ הרה"ג ר' יוסף אפרתי שליט"א

שלו' וברכה.

הנני לאשר בתודה רבה את תשובתו אלי מיום ז' מנ"א ש. ז. והנני מרשה בזה ברצון רב לפרסם את מכתבי הראשון עם תשובתו. אבל נא להוסיף, שהנני בזמן הקרוב לפרסם ג"כ בל"נ איזה הערות בנדון הנ"ל.

הנני חוזר ומודה מאד על הענותו ועל הבאת דעת גאון עוזנו שליט"א לידיעתי

שריה דבליצקי

במשך השנים חלו שינויים בבעלות על קופות גמל מסוימות, כמו"כ חלק מהבנקים שינו את שמם, כך למשל בנק מזרחי הפך למזרחי טפחות לכל זה לא ניתן ביטוי בהית"ע, ורבינו חשש לתקפן של ההיתרים כשהם לא מעודכנים, ועוד שבהזנחה הזו השתקף יחסם הכללי של הבנקים להית"ע כמסמך דתי ולא כחוזה משפטי. לפנינו כמה מפניותיו הרבות בענין זה ומכתב אותו פרסם בעיתונות החרדית:

בס"ד, יום כ' חשון תשס"ו

לכבוד הרה"ג ר' יוסף אפרתי שליט"א

שלו' וברכה.

הנה לפני עשר שנים התקיימה פעולה רחבה מטעם ג"ע הג"מ ר' יוסף שלו' אלישיב שליט"א בהנהלת כת"ר שליט"א שהבנקים יאשרו שההתרי עיסקא הם באמת בעל משמעות של חוזה וכו'.

ויש כעת כמה פעולות הכרחיות בנושא זה וכדלקמן.

א. רוב קופות הגמל והחסכון וכו' של הבנקים אין להם התע"ס בנפרד והם מסתמכים על ההתע"ס של הבנק שבו כתוב "וכל הבנות". עד כמה שזה מועיל צ"ע, אבל נודע לי שלפני כשנה ויותר היתה הצעה להוצאת תקנה או חוק ממשלתי שכל "הבנות" צמודות להתע"ס של "אביהן" - הבנק, באופן חוקי, האם יצא מזה משהו?

ב. ובקשר ל"בנות" הנ"ל בזמן האחרון קיימת מגמה שהבנקים מוכרים את "הבנות", בל"ל מכרה את פיא, ופסגות של בל"ל עומדת למכירה באופן שכבר לא יוכלו להסתמך בהיתר עיסקא על אביהן, וצריך מאד לעשות להן היתרי עיסקא נפרדים.

ג. כידוע, שבל"ל נמכרה למשקיעים מארה"ב, האם צריך לכלל גופא היתר עיסקא חדש. כמו כן בנק מזרחי נקרא כעת מזרחי-טפחות. האם צריך היתר עיסקא חדש.

אודה לכת"ר אם יואיל לטפל בכל האמור, למען זיכוי הרבים.

וכמו כן אודה מאד אם יואיל לאשר מכתבי זה בצירוף סקירה על מה שאמור להיעשות או נעשה כבר בקשר כל הנ"ל.

בכבוד רב

ש. דבליצקי

בס"ד, יום ח' אייר כ"ג למב"י תשס"ח

מכתב למערכת

בקשר לתערוכת ההשקעות הנני להזכיר כי יש לעורר ולבדוק אודות כל אתרי ההשקעות, החיסכונוות וכו' האם קיים אצלם היתר עיסקא.

עד לפני מספר שנים היו מרבית קרנות אלה שייכים לבנקים ומרביתם היו כלולים בהיתרי העיסקא של הבנקים תחת המונח "בנק פלוני וכל חברות הבנות שלו". דבר שגם אז לא היה זה על פי רוב בגדר לכתחילה, אך הועיל איך שהוא. כידוע שבשנים האחרונות נמכרו רוב ככל הקרנות על ידי הבנקים ונעמדו ברשות עצמם, באופן "שהבנות נפרדו מאבותיהם", ושוב אין היתרי העיסקא של הבנקים מכסים את הקרנות וכו' גם אם עיסקיהם ממשיך להתנהל על ידי הבנקים כי אין הבנקים כעת אלא שליחים או מתווכים, באופן שצריכים וזקוקים הקרנות להיתרי עיסקא נפרדים, ויש לשער שלרובם אין להם. על החרדים לדבר ה' הקשורים לקרנות וחברות השקעות לברר כל זה.

שריה דבליצקי

באותו ענין

בס"ד יום י"ב שבט תש"ע

לכבוד

העדה החרדית

הועד להשקעות עפ"י הלכה.

שלו' וברכה.

רבנים נכבדים שליט"א

הנני פונה אל כת"ר שליט"א בענין בנק מזרחי - טפחות.

כפי ידיעתי מלפני שנה, וכנראה שהמצב היום אותו הדבר.

לאחר שבנק המזרחי התאחד לפני כמה שנים עם בנק טפחות, חודשו אצלם כל הפירמות - הכותרות, על כל המסמכים והשלטים מגדול עד מסמך הכי קטן ממזרחי מאוחד - למזרחי טפחות.

נשאר רק דבר אחד והוא ההיתר עיסקא שלהם הממשיך תחת השם מזרחי מאוחד
בחתימת המנהלים שכנראה כולם שבקו חיים לכל חי.

נכון שמבחינת החוק מסמכים בשם הישן תופסים גם כעת. אבל למה לא תהיה כהנת
כפונדקית.

לכן רצוי שכת"ר שליט"א יבואו עם ההנהלה הכללית בדברים לעשיית היתר עיסקא
חדש וכפי הוראות הבד"צ.

(כפי ידיעתי אין לקחת ראייה ממזרחי - גאולה בירושלים, כי להם תמיד היה משהו
מיוחד, ואולי הם כן חידשו כנ"ל. דברי מוסבים על כל סניפי מזרחי - טפחות בכללות).

בברכת ברכה והצלחה

שריה דבליצקי

הגהות וביאורים למעשה רב [ב]

וליקומי פסקים והנהגות מרבינו הגר"א

לפנינו הגהות שרשם רבינו במחברתו ע"ם מעשה רב, והם כוללים קטעים מספר מעשה רב ולצידם מקורות ועיונים. ועוד הוסיף עליהם הנהגות ופסקים שליקט מתוספת מעשה רב לרא"א לנדא (ירושלים תרנ"ו) ומתוס' מע"ר שבס' בית יעקב (ירושלים תרמ"ד) מביאוד"ג ומעוד כמה מקורות שבדפוס ושככת"י, ולצידם מקורות ועיונים. דברי המע"ר הועתקו כאן כלשונם, שאר הפסקים לרוב הועתקו אף הן כלשונן אך לפעמים נערכו. הבדלנו בין דברי המע"ר לבין שאר הליקומים ע"י הדפסתם באותם שונה.

כתיבה זו היא משנות חורפו של רבינו (ונוכחים כאן כמה חכמים בכרכת החיים כהנאון חז"א ועוד), ובאיזה מקומות הוסיף להשלים ממה שמצא בשנים שאח"י. אכן זאת ישם המעיין לנגדו כי חיבור זה לא הוכן ע"י רבינו לדפוס, ומן הסתם העובדה שברכות השנים הופיעו מהדורותיהן של האב ובנו שראו את החידוש, ח"ה הגר"ר מרדכי זצ"ל ובנו הרה"ג רבי יעקב שליט"א למשפחת זלושינסקי, דין גרמא שלא השלים מנמתו בחיבור זה. כמו"כ בכמה מקומות שינה רבינו מעט ברכות השנים, והרבה דברים שהעלה כאן בדרך קצרה, במקו"א פרש היריעה בדרך רחבה, ומכל הלין מעטים אין לראות הדברים כמשנה אחרונה ש"ו.

על יקרת הדברים הבאים כאן, שהם בסגנונו המיוחד והנעים של רבינו בכל מקום, ילמד המעיין מעצמו.

* * *

בישורון הקודם פרסמנו את מחציתו הראשונה של החיבור ועתה אנו משלימים את מחציתו השני.

קצ"ה. בשבועות אין להעמיד אילנות¹ כי מאחר שאינו אלא מנהג ולא מדינא ועכשיו חוק העמים הוא נכון לבטלו. [וי"א שגם העשבים ביטל²].

1 מע"ר תרנ"ו אות קצ"א. ומע"ר כת"י מהדורת הצ' ר"א לוין שליט"א אות קצ"ג. חיי"א סי' קל"א סי"ג. וע"ע דרכי חיים ושלום סי' תרל"ז.

ויש להבהיר כי ברמ"א סי' תצ"ד ס"ג מובא המנהג לשטוח עשבים בשבועות בב"ה ובבתים זכר לשמחת מתן תורה שהיו שם עשבים סביב להר סיני. והמג"א בסק"ה כתב עוד מנהג שנוהגים להעמיד אילנות זכר שבעצרת נידונים על פירות האילן. וכפי המבואר כאן ביטל הגר"א רק את מנהג המג"א של העמדת האילנות מדזה נוהגים גם הגויים. אבל מנהג העשבים של הרמ"א לא ביטל, מדבזה לא נהגו הגויים. וכן סיפר לי הרה"ג ר' שמואל אנשיל ווינהוז שליט"א שראה בעצמו בביהמדר"ש הגר"א בוילנא, לפני המלחמה השניה, ששטחו עשבים שם בחג השבועות.

2 אמנם בספר הליקוטים כת"י מבואר להדיא דאף העשבים ביטל דז"ל שם בדף קפ"ז ע"א ראייה